

RUBICON 2011

© 2011

Vice överåklagare
Roland Andersson
Ekobrottsmyndigheten

September 2011

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	3
2	Konkursförvaltare och konkursförvaltning	4
3	Systemet för beivrande av konkursrelaterad brottslighet.....	4
3.1	Allmänt	4
3.2	REKON och Ackordscentralen	5
3.3	Tillsynsmyndigheten i konkurs (TSM).....	5
3.4	Ekobrottsmyndigheten.....	6
3.5	Åklagarmyndigheten	6
3.5.1	Allmänt.....	6
3.5.2	En samlad ekobrottshantering?	7
3.6	Skatteverket	8
3.6.1	Brottsutredningsverksamhet vid skattebrottsenheterna.....	8
3.6.2	Beskattningsverksamheten	8
3.6.3	Borgenärsverksamheten	8
3.7	Ekobrottsmyndighetens handläggningsrutiner	10
4	Anmälningar och lagföring	11
4.1	Särdrag hos den ekonomiska brottsligheten	11
4.2	Några statistikuppgifter	12
5	Förklaringar till bortfallet.....	13
5.1	Graden av misstanke för anmälan	13
5.2	Förundersökningsbegränsning.....	14
5.3	Det subjektiva rekvisitet och alternativa förklaringar	15
5.4	Fler förklaringar.....	16
5.5	Överprövning.....	17
6	Några förändringar på ekobrottsområdet under senare år.....	17
6.1.	Allmänt	17
6.2	Brottsutbytet	17
6.3	Brottshärvor och s.k. målvaktsbolag	18
6.4	Missbruk av lönegarantin	18
6.5	Falska kontrolluppgifter	20
6.6	Öppna bankkonton.....	21
6.7	Bokföringsbrottet.....	21
6.7.1	Allmänt.....	21
6.7.2	Strafföreläggande för bokföringsbrott.....	22
6.8	Ny lagstiftning	22
6.8.1	Bokföringsbrottet	22
6.8.2	Utvidgat förverkande.....	24
6.8.3	Avskaffad revisionsplikt	24
7	Utveckling av samverkan när det gäller konkursrelaterad brottslighet.....	25
7.1	Sekretessfrågor	26
7.1.1	Allmänt.....	26
7.1.2	Åklagare och konkursförvaltare	26
7.1.3	Kan en konkursförvaltare få tillgång till uppgifter om en konkursgäldenärs tidigare brottslighet?	28
7.1.4	Sekretessen hos TSM	29
7.1.5	Skatteverket och konkursförvaltarna.....	30

7.2	Konkursförvaltarens skyldighet att efterforska brott.....	31
7.2.1	Omfattningen.....	31
7.2.2	TSM:s roll	32
7.2.3	Metodiken.....	33
7.3	Särskilt om räkenskapsinformationen	34
7.3.1	Allmänt.....	34
7.3.2	Särskilt om Ekobrottsmyndighetens erfarenheter	35
7.3.3	IT-miljön	35
7.3.4	Förvaring efter avslutad konkurs.....	36
7.4	Anmälans innehåll och checklista	37
7.5	Dialog mellan konkursförvaltare och åklagare.....	38
7.6	Åklagarnas beslut och återkoppling	39
7.7	Konkursförvaltaren som expert i brottsutredningarna.....	41
7.8	Hot mot konkursförvaltare.....	42

RUBICON 2011

1 Inledning

År 1994 presenterades rapporten RUBICON, Rutiner, brottsutredningar i konkurs. Rapporten följdes upp något år senare med en omfattande serie seminarier över hela landet där berörda aktörer deltog. Genom rapporten och seminarierna kom en modell för hanteringen av konkursrelaterad brottslighet att läggas fast och tillämpas i hela landet.

År 2000 tog Ekobrottsmyndigheten initiativ till en uppföljning av hur RUBICON-samarbetet utvecklats. Uppföljningen resulterade i en ny riksomfattande seminarierie huvudsakligen genomförd under år 2002. Seminarierna bestod främst av en genomgång av den nya bokföringslagen, information om hur räkenskapsinformationen bör tas om hand och en probleminventering med diskussion om hur RUBICON-konceptet kan föras vidare.

Därefter har vissa centrala uppföljningar skett, men de har med åren blivit allt färre och på den senaste tiden har inga centrala initiativ tagits på området. Däremot förekommer kontakter på regional nivå av varierande slag och samverkan tycks i stort fungera, men det finns också tecken som tyder på att Rubiconmodellen inte längre har samma genomslag som tidigare. Detta torde i första hand bero på att de aktörer som sysslar med frågorna fortlöpande byts ut och på avsaknaden av centrala initiativ på området. Man får i sammanhanget inte heller bortse från att den ekonomiska brottsligheten förändrats och fått större inslag av organiserad brottslighet, vilket naturligtvis också påverkat den konkursrelaterade brottsligheten.

Mot den bakgrunden har Ekobrottsmyndigheten (EBM), Tillsynsmyndigheten i konkurser (TSM), Rekonstruktör- & konkursförvaltarkollegiet i Sverige (REKON) och Ackordscentralen kommit överens om att det finns ett behov av centrala initiativ för att utveckla samverkan när det gäller konkursrelaterad brottslighet. Skatteverket är av samma uppfattning och kommer att medverka i arbetet. Det råder enighet om att det behövs ett gemensamt dokument som speglar den samsyn som finns beträffande de olika frågorna och att de grundtankar som ligger bakom Rubiconmodellen fortfarande ska vara vägledande.

Det innebär att de rutiner som sedan länge varit accepterade på området är den bas som tankarna om en utvecklad samverkan ska utgå från. Upplägget innebär att framställningen inte kommer att genomlysas alla de sakområden som aktualiseras i fråga om konkursrelaterad brottslighet, utan den kommer i första hand att inriktas på samverkansfrågor. Även med en sådan inriktning kommer vissa sakfrågor – som exempelvis sekretessregleringen - att lyftas fram, eftersom de har betydelse för hur samverkan kan utvecklas.

I den inledande delen av dokumentet lämnas först en kort beskrivning av konkursförvaltning och av de aktörer som i första hand berörs av samverkansfrågorna. Därefter följer ett avsnitt om anmälningar och lagföring som försöker förklara varför inte alla anmälningar om ekonomiska brott kan drivas fram till åtal.

I den avslutande delen – där tyngdpunkten i framställningen lagts – diskuteras hur samverkan kan utvecklas med utgångspunkt från ett antal centrala frågeställningar som återkommit under åren och som ständigt tycks vara aktuella. Innan dessa frågor diskuteras lyfts några iakttagelser som gjorts om förändringar inom ekobrottsområdet fram som bakgrund.

På Ekobrottsmyndighetens webbplats (www.ekobrottsmyndigheten.se) finns en allmän information om myndighetens organisation och verksamhet. Det finns också en ingång för konkursförvaltare till information särskilt riktad till den yrkeskategorin. Där finns förutom RUBICON-dokument en blankett med förklaringar för underrättelse till åklagare enligt 7 kap. 16 § konkurslagen (KL) som kan hämtas in (se vidare nedan) och användas av konkursförvaltare.

Kronofogdemyndigheten har en webbplats där det finns information också om TSM (www.kronofogden.se). Det är en målsättning att åtminstone Ekobrottsmyndigheten, REKON (www.rekon.nu), Ackordscentralen (www.ackordcentralen.se) och TSM på sina respektive webbplatser ska samordna information som rör Rubiconsamarbetet.

Inledningsvis finns det också skäl att ta upp en terminologisk fråga. Enligt 7 kap. 16 § KL ska en konkursförvaltare omedelbart *underrätta* åklagaren om han eller hon finner att gäldenären kan misstänkas för brott av visst slag. I denna framställning används detta begrepp växelvis med det juridiskt inte lika korrekta uttrycket *anmäler* brottsmisstankar till åklagaren.

Det är vice överåklagaren Roland Andersson vid Ekobrottsmyndigheten som samordnat arbetet med promemorian och författat stora delar av den. Medarbetare från Skatteverket och TSM har också medverkat. Konkursförvaltarna har lämnat synpunkter.

2 Konkursförvaltare och konkursförvaltning

När ett företag, annan juridisk person eller en fysisk person försätts i konkurs utser tingsrätten samtidigt en konkursförvaltare. Dennes huvudsakliga uppgifter framgår av 7 kap. i KL och av § 8, portalbestämmelsen, framgår att ”det åligger förvaltaren att ta till vara borgenärernas gemensamma rätt och bästa samt vidta alla de åtgärder som främjar en förmånlig och snabb avveckling av boet”.

Av bestämmelsen i 7 kap. 15 § KL framgår vidare att förvaltaren ska undersöka och ta ställning till ett antal förhållanden rörande konkursgäldenären, främst huruvida det finns skäl för återvinning och vidare orsakerna till och tidpunkten för obeståndet. Av 16 § i samma kapitel framgår därefter att förvaltaren ska underrätta åklagaren om han finner skäl till misstanke om att någon hos konkursgäldenären gjort sig skyldig till brottsligt förfarande och i 17 § framgår till slut i denna del att förvaltaren ska redogöra för de åtgärder han gjort för att *efterforska* om konkursen föregåtts av brottsliga förfaranden. Det är ur dessa bestämmelser man får utläsa vad som omfattas av det som vanligtvis kallas för konkursutredningen (se vidare under avsnitt 7.2).

3 Systemet för beivrande av konkursrelaterad brottslighet

3.1 Allmänt

När konkursförvaltaren underrättat åklagaren om misstanke om brott i en konkurs tar åklagaren ställning till om en förundersökning ska inledas eller inte. Inleds en förundersökning ska åklagaren ange vilken eller vilka brottsmisstankar det är som ska utredas. Utredningsarbetet utförs av poliser eller skattebrottsutredare. Ekorevisorer medverkar också

ofta i arbetet. Under en förundersökning kan en rad åtgärder av olika slag vidtas i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet och om det finns tillräckliga skäl för åtal.

Förundersökningen ska bedrivas skyndsamt och på ett objektivt sätt. Det senare kravet innebär att inte bara de omständigheter som talar emot den misstänkte utan även de som är gynnsamma för honom eller henne ska beaktas och sådana bevis tas till vara. Om det inte längre finns anledning att fullfölja en förundersökning ska den läggas ned. Den vanligaste orsaken till att en förundersökning inte kan drivas vidare till lagföring är att det inte går att få fram bevisning som är tillräcklig för en fällande dom.

I de fall åklagaren bedömer att han eller hon har tillräcklig bevisning för att kunna förvänta sig en fällande dom ska åtal väckas och åtalet prövas av domstol. I vissa fall kan lagföringen ske genom att åklagaren utfärdar ett strafföreläggande som den misstänkte kan godkänna. Ett godkänt strafföreläggande är att jämställa med en dom som vunnit laga kraft.

I det följande beskrivs kortfattat de olika aktörer som på olika sätt kan medverka i den process som leder fram till lagföring när det gäller konkursrelaterad brottslighet. I senare avsnitt fördjupas också beskrivningen av olika moment i utredningsarbetet.

3.2 REKON och Ackordscentralen

Rekonstruktör - & konkursförvaltarkollegiet i Sverige (REKON) bildades år 1986 och samlar konkursförvaltare och rekonstruktörer över hela landet. Föreningen har för närvarande 13 lokala föreningar. Ändamålet med riksföreningen är att bredda samarbetet mellan de lokala kollegierna och att nå enighet avseende förvaltningsåtgärder samt erbjuda utbildning till konkursförvaltare, rekonstruktörer och handläggare. Riksföreningen ska också vara remissorgan rörande förvaltningsfrågor och rättsfrågor inom obeståndsrätten. De 13 lokala föreningarna är:

Dalarna, Göteborg, Hallands län, Skåne och Blekinge, Småland, Stockholm, Uppsala och Gävleborgs län, Västgöta-Dal, Västernorrland, Södermanland och Östergötland, Östersund, Mellansvenska och Övre Norrlands

Ackordscentralen är ett konsultföretag specialiserat på att hjälpa företag med betalningsproblem. Flera tjänstemän vid Ackordscentralen anlitas regelbundet som konkursförvaltare. Ackordscentralen har kontor i Stockholm, Göteborg, Malmö, Borås, Lund, Falun och Umeå. Tjänstemän på Ackordscentralen kan också förordnas som rekonstruktörer och Ackordscentralen är i likhet med REKON också en remissinstans.

3.3 Tillsynsmyndigheten i konkurser (TSM)

Kronofogdemyndigheten (KFM) är tillsynsmyndighet i konkurser och har i denna egenskap till uppgift att övervaka att konkursförvaltningen i riket bedrivs på ett ändamålsenligt sätt i överensstämmelse med konkurslagen och andra författningar. I förarbetena till den lagstiftning, varigenom TSM skapades betonades att det i många konkurser finns ett speciellt samhällsintresse som består i att bekämpa den ekonomiska brottsligheten. TSM får anses ha ett särskilt uppdrag att övervaka att konkursförvaltarna fullgör sina brottsefterforskande uppgifter på ett omdömesgillt sätt. (Av KFM:s webbplats framgår mer om TSM:s arbetsuppgifter och var TSM har sina olika kontor.)

3.4 Ekobrottsmyndigheten

Ekobrottsmyndigheten är en specialistmyndighet för bekämpning av ekonomisk brottslighet med särskild kompetens för analys och utredning. Myndigheten ansvarar för ekobrottsbekämpningen i de tre storstadslänen samt Hallands, Blekinge och Gotlands län. De vanligaste måltyperna är skattebrott och konkursrelaterad brottslighet som bokföringsbrott. Myndigheten har vidare ett nationellt ansvar för utredning av brott på de finansiella marknaderna och EU-bedrägerier.

Myndigheten har vidare ett samordningsansvar för ekobrottsbekämpningen i landet och bidrar nationellt med sin specialistkompetens i den totala brottsbekämpningen i hela kedjan från underrättelseuppslag till process i domstol. Därutöver förebygger Ekobrottsmyndigheten, tillsammans med andra, ekonomisk brottslighet. Myndigheten har också ett uppdrag att lämna information om den ekonomiska brottsligheten till andra myndigheter, kommuner, näringsliv och organisationer samt till allmänheten.

Vid Ekobrottsmyndigheten arbetar drygt 430 personer som varje år handlägger cirka 38 000 brottsmisstankar fördelade på cirka 4 000 – 5 000 ärenden. Ekobrottsmyndigheten satsar särskilt på att spåra och återföra brottsvinster och har en speciell enhet, brottsutbytesenheten/ARO (Asset Recovery Offices) som ger operativt stöd för insatser som syftar till att identifiera, spåra, säkra och återföra brottsutbyten. Brottsutbytesenheten samverkar med den nationella specialistfunktionen för brottsutbytesfrågor som är placerad vid Ekobrottsmyndigheten. Den nationella specialistfunktionen består av experter från Ekobrottsmyndigheten, Åklagarmyndigheten, Rikskriminalpolisen, Tullverket, Skatteverket och Kronofogdemyndigheten.

Den operativa verksamheten bedrivs vid sju ekobrottskammare, en mängdbrottsenhet, tre polisoperativa enheter och tre operativa serviceenheter. En av ekobrottskamrarna i Stockholm har ett nationellt samordningsansvar och hanterar också marknadsmissbruksbrott och EU-bedrägerier. Till ekobrottskamrarna är utredningsenheter knutna som är placerade i Visby, Karlskrona, Kristianstad, Halmstad, Borås och Skövde.

Vid varje ekobrottskammare finns ekoåklagare, ekopoliser, ekorevisorer eller specialister av annat slag. De olika kategorierna har tydliga yrkesroller samtidigt som de arbetar nära tillsammans och bidrar med sin särskilda kompetens i utredningarna. De polisoperativa enheterna biträder ekobrottskamrarna med kriminalunderrättelsetjänst, spaning och hemliga tvångsmedel. De operativa serviceenheterna svarar genom ekoadministratörer och administrativ personal för den operativa och administrativa servicen till ekobrottskamrarna och de polisoperativa enheterna.

Ekobrottsmyndighetens arbetssätt och rutiner för hantering av brottsanmälningar beskrivs närmare i avsnitt 3.7.

3.5 Åklagarmyndigheten

3.5.1 Allmänt

Åklagarväsendet i Sverige består av två myndigheter, Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten. Den förstnämnda myndigheten handlägger ärenden om all annan brottslighet än

ekonomisk sådan och ärenden om ekonomisk brottslighet i de län som ligger utanför Ekobrottsmyndighetens geografiska område (jfr ovan).

Detta innebär att ärenden om ekonomisk brottslighet hanteras av Åklagarmyndigheten när det gäller följande delar av landet: Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Uppsala, Värmland, Örebro, Västmanlands, Dalarnas, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.

Ekoverksamheten inom Åklagarmyndigheten är koncentrerad till sex åklagarkammare, nämligen följande: Umeå, Sundsvall, Örebro, Uppsala, Linköping och Växjö. När det gäller några av kamrarna så finns det ekoåklagare placerade på andra orter än kammarorterna. Sammanlagt finns det 28 befattningar för ekoåklagare, varav några för närvarande är vakanta.

Utredningsarbetet utförs av poliser (som inte tillhör Ekobrottsmyndigheten) och skattebrottsutredare.

I de län som Åklagarmyndigheten svarar för samordnar Ekobrottsmyndigheten tillsammans med Åklagarmyndigheten verksamheten som rör ekonomisk brottslighet. När det gäller den brottsutredande delen kan Ekobrottsmyndighetens medverkan innebära allt från rådgivning till att myndigheten övertar ett ärende för handläggning.

Riksåklagaren är under regeringen högste åklagare och har ansvaret för och ledningen av åklagarväsendet. Detta innebär bl.a. att föreskrifter som Riksåklagaren utfärdar också gäller för åklagarna inom Ekobrottsmyndigheten.

3.5.2 En samlad ekobrottshantering?

När det gäller uppdelningen av det geografiska ansvaret bör nämnas att en utredning har sett över frågan om en samlad ekobrottshantering i landet (Dir 2010:33). Av direktiven framgick bl.a. följande.

Utredaren ska undersöka om bekämpningen av ekonomisk brottslighet kan bli mer effektiv och rättssäker genom att Ekobrottsmyndigheten tilldelas ett nationellt ansvar för samtliga brottstyper som myndigheten handlägger. Utredaren ska lämna ett förslag som antingen innebär att Ekobrottsmyndigheten ges ett utökat ansvar för ekobrottshanteringen eller att den nuvarande ordningen bibehålls.

Utredaren lagt fram sitt förslag den 24 maj 2011 (SOU 2011:47). Förslaget innebär i korthet följande.

Utredningen föreslår att Ekobrottsmyndigheten tilldelas ett nationellt ansvar för samtliga brottstyper som myndigheten handlägger. Utredningens analys visar att det finns skäl att anta att bekämpningen av ekonomisk brottslighet blir mer effektiv om Ekobrottsmyndigheten får ett sådant ansvar.

Vidare anser utredningen att det är angeläget att den föreslagna omorganisationen kan genomföras så snart som möjligt och helst till den 1 januari 2012.

3.6 Skatteverket

3.6.1 Brottsutredningsverksamhet vid skattebrottsenheterna

Skatteverket har sedan 1998 i uppdrag att utreda, förhindra och förebygga ekonomisk brottslighet inom skatteområdet. För att genomföra uppdraget finns inom Skatteverket särskilda enheter, skattebrottsenheter (SBE), som är organisatoriskt skilda från Skatteverkets verksamhet i övrigt. I varje skatteregion finns en skattebrottsenhet (totalt sju enheter). De flesta skattebrottsenheterna har stationeringar på fler orter. I november 2010 arbetade totalt 241 personer vid skattebrottsenheterna. Av dessa arbetade 179 personer med brottsutredningar.

Skattebrottsenheternas verksamhet regleras i lagen (1997:1024) om Skatteverkets medverkan i brottsutredningar m.m. Enligt denna lag får åklagare begära biträde av skattebrottsenheterna vid brottsutredningar. Av lagen framgår också att skattebrottsenheterna ska verka för att förebygga brott samt att de har rätt att arbeta med underrättelseverksamhet och spaning.

Om biträde begärs av skattebrottsenheterna genomförs förundersökningen av en eller flera utredare vid enheten under ledning av en åklagare. Det är också vanligt att större utredningar sker i samverkan med utredare från Ekobrottsmyndigheten eller Polisen. Skattebrottsenheterna handlägger varje år ca 2000 utredningar på uppdrag av Ekobrottsmyndigheten och Åklagarmyndigheten. Utredningarna avser främst skatte- och bokföringsbrott. Om åklagare begär det kan en skattebrottsutredare även utreda andra brott.

3.6.2 Beskattningsverksamheten

Skatteverkets beskattningsverksamhet är inriktad på att minska det beräknade skattefelet genom att informera men också genom att kontrollera. Exempel på kontrollinstrument är skrivbordsutredningar och revisioner. Borgenärsperspektiv finns alltid med i bilden när sådana åtgärder vidtas.

Skatteverket utreder allt oftare nätverk av kriminella aktörer. Det är därför vanligt att flera företag utreds samtidigt i nätverket, varav en del är planerade av nätverket att försättas i konkurs efter en tid. Skatteverket har dock noterat att det skett en ökning av frivilliga likvidationer innan risken för konkurs är ett faktum. Möjligtvis kan detta bero på att aktören i dessa fall kan tillsätta en likvidator efter eget gottfinnande och därmed inte utsätts för granskning av konkursförvaltare.

Den nya lagstiftning som trätt i kraft i syfte att underlätta företagande genom bl. a. sänkt krav på aktiekapitalets storlek kan enligt Skatteverkets bedömning leda till att fler kapitalsvaga och oerfarna företagare driver företag. Möjligtvis kan detta leda till att fler småföretag försätts i konkurs i framtiden.

3.6.3 Borgenärsverksamheten

Skatteverkets borgenärsverksamhet syftar till att tidigt identifiera och vidta åtgärder mot gäldenärer som inte kan eller vill betala. Borgenärsarbetet är viktigt även för att motverka eller stoppa skattebrottslighet och det finns ett nära sakligt samband mellan borgenärsutredning, skatteutredning och skattebrottsutredning.

Generellt samordningsansvar

Den 1 januari 2008 tog Skatteverket över Kronofogdemyndighetens s.k. offensiva borgenärsuppgifter. Detta innebär att Skatteverket idag agerar som borgenärsföreträdare även för fordringar som debiterats av andra statliga myndigheter. Den nya samordningsrollen regleras i lagen (2007:324) om Skatteverkets hantering av vissa borgenärsuppgifter (BorgL) och omfattar följande borgenärsuppgifter:

- Ackord (beslut)
- Nedsättning av fordran (beslut)
- Skuldsanering (borgenärsföreträdare)
- Konkurs (ansökan och bevakning av fordran i konkurs)
- Likvidation (ansökan)
- Företagsrekonstruktion (borgenärsföreträdare)
- Talan om betalningsansvar för någon annans skulder till det allmänna (beslut och ansökan)
- Begäran om boutredningsman
- Preskriptionsförlängning (ansökan)
- Utsökningsmål (part i tvister som gäller bättre rätt till utmätt egendom samt överklagande i allmänna utsökningsmål)

Gränssnittet mot KFM och andra debiterande myndigheter

Skatteverket ska utöva borgenärsrollen i nära samarbete med KFM samt se till att information i behövlig omfattning hämtas in från och lämnas till övriga debiterande myndigheter. I vad mån andra debiterande myndigheter kontaktas avgörs från fall till fall, beroende på vilken borgenärsåtgärd som är aktuell.

Skatteverket kan inte i samma utsträckning som KFM upprätta regelrätta avbetalningsplaner, det är fortfarande endast KFM som kan göra detta inom ramen för uppskovsbestämmelsen i 7 § indrivningslagen (1993:891). I fråga om egna fordringar har dock Skatteverket viss möjlighet att bevilja anstånd med betalning för en kortare tid, men då krävs synnerliga skäl. I förslaget till ny skatteförfarandelag, med planerat ikraftträdande den 1 januari 2012, ingår en utökad möjlighet för Skatteverket att meddela betalningsanstånd och göra upp avbetalningsplaner för egna fordringar.

Hur Skatteverket utövar sina uppgifter och rutiner

Skatteverket har koncentrerat sin offensiva borgenärsverksamhet till i huvudsak en ort inom varje region (sju regioner plus Storföretag). Verksamheten omfattar f.n. ca 170 årsarbetskrafter.

I borgenärsarbetet ska Skatteverket arbeta för helhetslösningar som leder till skuldavveckling. Som företrädare för staten ska Skatteverket ta hänsyn till förväntat betalningsresultat, processökonomi och allmänprevention.

Skatteverket bedriver borgenärsarbetet med hjälp av ett internt urvalssystem som är riskbaserat och tar fram de gäldenärer som inte kan eller vill betala. I första hand ligger fokus på att arbeta förebyggande och identifiera risken för att någon *får* betalningsproblem, istället för att agera efteråt *när* problemen redan uppstått.

Skatteverket ska arbeta med alla sina borgenärsverktyg och välja de åtgärder som beräknas ge önskad effekt i varje enskilt fall.

Borgenärsarbetet ska ske i samverkan med den övriga beskattningsverksamheten, inklusive revision samt HUS/ROT. (Avdrag för ROT-arbete och hushållsnära tjänster.)

Vid konkurs ska konkursförvaltaren kontaktas och meddelas om vilken tjänsteman som kan kontaktas i ärendet för utfående av information om statens fordringar och annat som är av betydelse för förvaltarens utredning.

3.7 Ekobrottsmyndighetens handläggningsrutiner

Ekobrottsmyndigheten har utvecklat särskilda rutiner för utredning av ärenden. Rutinerna har sin utgångspunkt i vilka resurser som behövs för att hantera en viss typ av ärenden. De indelas i mängdärenden, projektärenden och särskilt krävande ärenden och definieras på följande sätt.

Mängdärenden

Ärenden som kräver få utredningsåtgärder och som ska kunna hanteras med standardiserade utredningsmetoder och där den effektiva utredningstiden beräknas uppgå till högst åtta timmar. Bedömningen påverkas inte av brottsrubricering eller antalet utpekade personer, men s.k. målvaktsärenden är normalt inte mängdbrottsärenden.

Projektärenden

Ärenden som kräver fler utredningsåtgärder än mängdbrottsärendena, men ändå är av sådan beskaffenhet att de i allt väsentligt kan handläggas i enlighet med förenklade utredningsrutiner. Det kan vara fråga om ärenden som kräver förhör med fyra eller fem personer och där husrannsakan eller andra tvångsmedel som frihetsberövanden aktualiseras. Den faktiska utredningstiden ska ligga mellan 8 och 80 timmar

Särskilt krävande ärenden

Ärenden som avser komplicerad brottslighet som är svåra att handlägga och därför normalt bör utredas av en utredningsgrupp under ledning av en åklagare. Mål innefattande svart arbetskraft kan ofta vara så omfattande och komplicerade att de bör klassificeras som särskilt krävande ärenden. Den faktiska utredningstiden ska ligga över 80 timmar.

I ett mängdärende ska beslut i åtalsfrågan fattas inom 50 dagar. För projektärenden gäller 180 dagar och för de särskilt krävande ärendena 365 dagar. De angivna genomströmningstiderna är genomsnittstider.

Tanken bakom den uppdelning av ärenden som Ekobrottsmyndigheten har infört är att de utredningsresurser som myndigheten har till sitt förfogande ska utnyttjas så effektivt och rättssäkert som möjligt. En viktig rättssäkerhetsaspekt är att en misstänkt person får sin sak prövad inom skälig tid, dvs. att genomströmningstiderna hålls så korta som möjligt.

Alla anmälningar som kommer till Ekobrottsmyndigheten hanteras först av fyra s.k. mängdåklagare. Det finns två mängdåklagare i Stockholm och en vardera i Göteborg och Malmö. Mängdåklagarna avgör om en anmälan ska hanteras som ett mängdärende, som ett projektärende eller ett särskilt krävande ärende. Ungefär hälften av alla ärenden är mängdärenden. De hanteras av mängdåklagarna med biträde av poliser och skattebrottsutredare. Projekt-

ärendena och de särskilt krävande ärendena hanteras inte av mängdåklagarna utan lottas ut på åklagare på de olika åklagarkamrarna. Myndigheten ägnar 80 procent av utredningsresurserna till projekt- och särskilt krävande ärenden.

Om man ser tillbaka på hur ekobrottsbekämpningen sett ut över åren kan man urskilja vissa brister av mer principiellt slag. En sådan brist har varit att man ägnade för mycket resurser för utredning av enkla ärenden på bekostnad av resurser för utredning av de större och mer komplicerade ärenden. Detta fick till följd att genomströmningstiderna överlag tenderade att bli för långa. Ekobrottsmyndighetens modell för sortering av ärenden har medfört en ökad produktion och en kraftig förkortning av genomströmningstiderna och således visat sig framgångsrik.

Man kan därför på goda grunder anta att det allmänt skulle kunna bidra till en effektivare ekobrottsbekämpning om övriga aktörer på området tog till sig grunderna för synsättet. Den bärande tanken i modellen är att man på ett tidigt stadium ska avgöra vilket spår en utredning ska ta; den förenklade mängdhanteringen eller en fördjupad utredning.

En självklarhet i sammanhanget är också att då det under utredningen av ett mängdärende uppkommer ytterligare misstankar som inte kan hanteras inom ramen för mängdrutinen så övergår handläggningen till de rutiner som gäller för projekt- eller särskilt krävande ärenden.

Kritiker kan hävda att det finns en dold brottslighet bland mängdärendena som inte kommer fram vid en standardiserad handläggning. Det kan naturligtvis vara så i något enstaka fall men den nackdelen måste i så fall vägas mot de fördelar som modellen innebär. Den viktigaste fördelen är att resurser frigörs för handläggning av den mer avancerade ekonomiska brottsligheten. Det bör också framhållas att sorteringsmodellen ständigt utvecklas och förfinas.

Det torde för övrigt inte vara särskilt svårt vare sig för en konkursförvaltare eller för en åklagare att skilja en ”normal” konkurs med brister beträffande bokföringen från en konkurs med mer allvarlig brottslighet.

4 Anmälningar och lagföring

4.1 Särdrag hos den ekonomiska brottsligheten

Förutom komplexitet och omfattning finns det särdrag hos den ekonomiska brottsligheten som skiljer den från traditionell brottslighet. När det gäller den senare brottsligheten är det som regel ingen tvekan om att ett brott har begåtts; frågan är där vanligen vem som kan misstänkas för brottet. Vid ekonomisk brottslighet kan det förhålla sig på motsatt sätt. Det finns ofta en person som kan knytas till den gärning som ifrågasätts men den avgörande frågan är om gärningen verkligen utgör ett brott. Något som kännetecknar ekonomiska brott är nämligen att straffansvaret i stor utsträckning är direkt beroende av civilrättsliga eller skatterättsliga regler. Det finns oftast ett legalt och oantastligt sätt att använda samma regelsystem som vissa personer missbrukar. Att skilja lagligt från olagligt kan i motsats till vad som normalt är fallet vid traditionell brottslighet vara mycket svårt.

Det innebär att det inte är tillräckligt att visa att en person utfört en viss handling utan åklagaren måste också kunna bevisa att subjektiv täckning finns, något som kan vara svårt eftersom det ofta finns ett antal alternativa förklaringar till beteendet som är fullt lagliga. Vid

traditionell brottslighet räcker det ofta med att visa att en person har begått en viss gärning; uppsåtet följer då ofta så att säga med på köpet.

När det gäller utredning av mer avancerad ekonomisk brottslighet finns ytterligare en svårighet som är värd att peka på. Det finns en betydligt större möjlighet vid ekonomisk brottslighet än vid traditionell brottslighet för en brottsling att föra in flera personer – såväl fysiska som juridiska personer – mellan sig och brottet. Att aktiebolag används som brottsverktyg och att s.k. målvakter och bulvaner utnyttjas flitigt vid ekonomisk brottslighet är ingen nyhet.

4.2 Några statistikuppgifter

Under år 2010 inträffade 7 600 konkurser. Det var fråga om en obetydlig minskning i förhållande till föregående år. Åren dessförinnan låg antalet konkurser på en något lägre nivå. Det nu redovisade antalet konkurser kan ställas mot rekordåret 1992 då det inträffade 22 449 nya konkurser i landet. Det var den explosionsartade tillväxten av konkurser som var den främsta orsaken till att den ursprungliga RUBICON-rapporten kom till. Rapporten finns att läsa på Ekobrottsmyndighetens webbsida (Konkursförvaltare; RUBICON).

Andelen konkurser med brottsanmälan varierar kraftigt mellan olika delar av landet och också över tiden. Av Kronofogdemyndighetens årsrapport för konkursstillsynen 2010 (KFM Rapport 2011:2) framgår att brottsanmälan gavs in i 35 procent av de konkurser som avslutades under året och att det var ungefär samma nivå som gällt för åren dessförinnan med ett högsta värde på 38 procent för år 2006. Mot detta ska ställas andelen för åren 2001 och 2002 som var så låg som 22 respektive 14 procent. En tumregel kan dock vara att brottsanmälan numera görs i ungefär var tredje konkurs.

Det ärendehanteringssystem – Cåbra (Centralt stöd för åklagarväsendets brottmålshantering) – som åklagarväsendet använder sig av erbjuder för närvarande inte några möjligheter att följa vad som händer med en anmälan från en konkursförvaltare. I det tidigare systemet – Brådis – fanns en sådan möjlighet, men när det nya systemet infördes föll möjligheten bort. Detta är brist som Ekobrottsmyndigheten fortlöpande påtalar för Åklagarmyndigheten som svarar för ärendehanteringssystemet, men som hittills inte lett till någon ändring.

Av Ekobrottsmyndighetens årsredovisning för år 2010 framgår att det under året kom in 11 154 misstankar om bokföringsbrott och 368 misstankar om övriga borgenärsbrott. Siffrorna är höga men det beror framför allt på att statistiken numera utgår från brottsmisstankar och inte från ärenden som gällt tidigare. Som framhållits tidigare kan ett ärende innehålla flera brottsmisstankar och det är inte ovanligt att ett enda ärende kan innehålla ett mycket stort antal brottsmisstankar. Till detta ska läggas att brister i bokföringen under ett räkenskapsår utgör ett brott, vilket innebär att brister under flera år medför att det blir fråga om flera brottsmisstankar.

Som angavs under avsnittet om Ekobrottsmyndigheten kommer det totalt in cirka 38 000 brottsmisstankar varje år. Under år 2010 ledde 25 procent brottsmisstankarna till lagföring (åtal eller strafföreläggande). Det finns ingen anledning att tro annat än att anmälningarna från konkursförvaltarna ligger på ungefär samma nivå.

Andelen kan vid ett första påseende framstå som låg men det finns förklaringar till bortfallet. De redovisas i följande avsnitt.

Av de åtal som väcks leder ungefär 90 procent till en fällande dom. Detta innebär med andra ord att nio åtal av tio bifalls och att således endast vart tionde åtal ogillas. Men i massmedia får ett ogillat åtal nästan alltid större uppmärksamhet än ett åtal som vinner bifall. Detta gäller särskilt för s.k. profilmål.

Typiskt för ett profilmål är att det ofta rör mycket komplicerade och svårbedömda transaktioner, där kända personer och bolag kan vara inblandade. De ogillade åtalen i Prosolvia, Ericsson och det stora insidersmålet (det s.k. Ringenärendet) uppvägs massmedialt inte av det stora antalet fällande domar i ärenden som inte innehåller samma medialt intressanta ingredienser som profilmålen.

Samtidigt kan konstateras att inte alla åtal kan leda till en fällande dom. Om så vore fallet skulle ju domstolens opartiska prövning vara en illusion och ett bortfall på endast cirka 10 procent kan inte på något sätt ses som anmärkningsvärt. Bevisläget kan förändras efter det att åtal väckts och det finns alltid ett visst utrymme för olika bedömningar vid värderingen av bevisningen.

De nämnda profilmålen har ogillats därför att domstolen inte tillmätt åklagarnas bevisning det värde som de själva ansett att den haft i kombination med att domstolen gett motpartens bevisning – oftast alternativa förklaringar - ett betydligt högre värde än vad åklagarna bedömt att den borde ha.

Det tycks således vara så att åklagarna kan övervärdera sin egen bevisning och undervärdera motpartens. Något som bidrar till det senare är naturligtvis att motpartens bevisning i många fall åberopas i ett så sent skede under brottmålsprocessen – ofta under huvudförhandlingen – att åklagarens möjligheter att bemöta påståendena i praktiken är starkt begränsade.

Bevisvärdering i ett vidare perspektiv är en fråga som särskilt uppmärksammas inom Ekobrottsmyndigheten och frågan diskuteras fortlöpande. Frågeställningen är dock så komplex att det inte finns några enkla lösningar, utan det handlar mer om att öka åklagarnas medvetenhet när det gäller bevisfrågor av olika slag, som t.ex. värdering och presentation av bevisningen och medverkan av externa experter (se avsnitt 7.7).

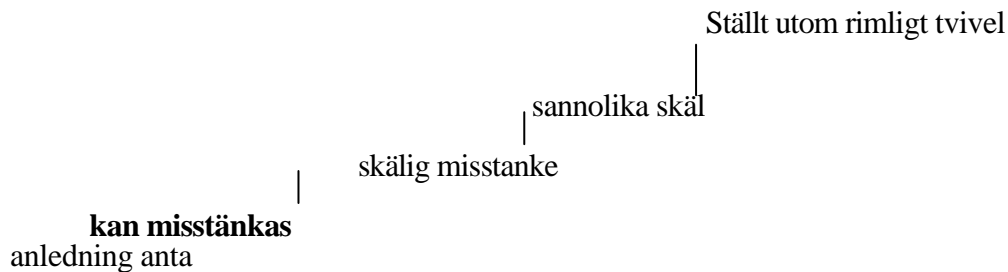
5 Förklaringar till bortfallet

5.1 Graden av misstanke för anmälan

När det gäller den anmälningsskyldighet som finns på ekobrottsområdet har graden av misstanke för anmälan satts lågt. Det handlar också oftast om att misstankarna uppkommer först efter det att gärningarna avslutats. Det är därför naturligt att det sker ett bortfall som är betydligt större än vid t.ex. snatterier där nästan alla brott uppdragas genom att en butikskontrollant ertappar snattaren på bar gärning.

Av 7 kap. 16 § KL framgår att om en konkursförvaltare finner att gäldenären kan misstänkas för brott av visst slag ska han eller hon omedelbart underrätta åklagaren om detta och ange grunden för misstanken.

De olika grader av misstanke som man arbetar med vid brottsutredningar brukar illustreras med den s.k. misstanketrappan där man steg för steg går från den lägsta graden av misstanke upp till vad som krävs för en fällande dom.

Förundersökning ska inledas om det finns *anledning anta* att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats. Anledning anta är den lägsta grad av misstanke som man laborerar med i brottsutredningar. Tröskeln för att inleda förundersökning har således satts lågt, vilket JO har framhållit i ett flertal beslut. En förundersökning kan inledas på mycket vaga misstankar så snart dessa avser något som kan vara ett brott. Misstanken måste visserligen avse en konkret brottslig gärning men det är inte nödvändigt att man känner till brottets alla detaljer och inte heller exakt när och var det har förövats

Då förundersökningen kommit så långt att någon *skälig kan misstänkas* ska han eller hon underrättas om brottsmisstanken då han eller hon förhöras. Den som är på *sannolika skäl* misstänkt för brott får under vissa ytterligare förutsättningar anhållas och häktas. För att en åklagare få väcka åtal krävs att han kunna förvänta sig en fällande dom; åklagaren ha *tillräckliga skäl* för åtalet. En domstol meddela en fällande dom om den finner det *ställt utom rimligt tvivel* att den tilltalade begått den åtalade gärningen.

Kan misstänkas är en obetydligt högre grad av misstanke än anledning anta. Det betyder att konkursförvaltarens skyldighet att anmäla inträder redan på ett mycket tidigt stadium i misstanketrappan och att konkursförvaltaren därför inte behöver fundera på om anmälan verkligen kommer att leda till en fällande dom.

Det är en bedömningsfråga när graden av misstanke för att inleda förundersökning har uppnåtts. Som vid alla bedömningsfrågor finns det ett utrymme för olika uppfattningar utan att den ena är mer rätt eller fel än den andra. Det är mot den bakgrunden inte förvånansvärt att en konkursförvaltare och en åklagare kan ha olika uppfattningar om graden av misstanke i ett ärende. Ett typiskt fall där det ibland finns ett utrymme för olika bedömningar är om det s.k. huvudsakskriteriet är uppfyllt vid bokföringsbrott.

En annan bedömningsfråga som inte är kopplad till graden av misstanke gäller utrymmet för förundersökningsbegränsning i ett enskilt fall är. Där kan åklagaren och konkursförvaltaren ha olika uppfattningar samtidigt som det kan konstateras att det är åklagaren som av lagstiftaren getts en självständig rätt att avgöra den frågan.

5.2 Förundersökningsbegränsning

Reglerna om förundersökningsbegränsning ger åklagarna stora möjligheter att koncentrera förundersökningarna till viss eller vissa delar. Åklagaren får, och i många fall bör, alltså

underlåta att fördjupa sig i en osäker och svårutredd brottslighet. Det är som exempel möjligt att begränsa bort en oredlighet mot borgenärer av den karaktären och i stället koncentrera utredningen på ett grovt bokföringsbrott, som oftast kan utredas och lagföras snabbt och ge ett straff som är kännbart nog.

Genom en lagändring för några år sedan höjdes straffmaximum för grovt bokföringsbrott till sex år, dvs. detsamma som för grov oredlighet. Höjningen motiverades främst med att det är lika straffvärt att ha en bristfällig bokföring som att begå grova oredligheter och skatteundandraganden om den bristfälliga bokföringen varit ett medel för att dölja brottsligheten och därmed försvåra utredning av de nämnda brottstyperna.

Riksåklagaren har i Riksåklagarens riktlinjer (RÅR 2008:2) om förundersökningsbegränsning och åtalsunderlåtelse utvecklat sin syn på utrymmet för förundersökningsbegränsning i fråga om ekonomisk brottslighet bl.a. på följande sätt (som framhållits tidigare gäller Riksåklagarens riktlinjer också för åklagarna vid Ekobrottsmyndigheten).

Intressena av en effektiv resursanvändning talar inte minst inom området för bekämpning av ekonomisk brottslighet för att resurserna – där så är möjligt och motiverat – koncentreras på det snabbt och lätt utredda. Många former av oredlighetsbrott är svårare att leda i bevis än andra typer av ekonomiska brott. Brottsmisstankar där stora delar av utredningen finns utomlands eller som fordrar omfattande muntlig och skriftlig bevisning tar självfallet längre tid att utreda än då sådana faktorer saknas.

Nu genomgångna förhållanden gör det inte sällan motiverat att avstå från att utreda anmäld skattebrottslighet eller oredlighetsbrott när det samtidigt finns förutsättningar för att leda ett grovt bokföringsbrott i bevis mot samma gärningsman. Med ett bedömt straffvärde för bokföringsbrottet om minst sex månaders fängelse, bör en lagföring inom ett år kunna motivera begränsningen även om det samlade straffvärdet för brottsligheten skulle uppgå till två-tre års fängelse och återstoden är svårutredd. I vissa fall kan effektivitetsintresset motivera ännu tydligare koncentring av utredningsinsatserna.

Intresset av ett effektivt resursutnyttjande leder således till att åklagarna normalt inte bör fördjupa sig i osäker och mer svårutredd brottslighet om straffet för det som utredningen koncentreras till ger en tillräcklig påföljd.

Det är inte heller ovanligt att den som anmäls av konkursförvaltare har begått andra brott som inte har samband med konkursen som t.ex. förmögenhetsbrott och även våldsbrott. Påföljderna för den senare typen av brott är ofta sådana att det kan finnas utrymme för att begränsa bort ett bokföringsbrott av normalgraden.

5.3 Det subjektiva rekvisitet och alternativa förklaringar

Som framhållits i avsnittet om särdrag hos den ekonomiska brottsligheten kan det i utredningarna vara svårt att styrka det subjektiva rekvisitet, eftersom misstänkta personer ofta kan presentera alternativa förklaringar till en gärning som innebär att de i subjektivt hänseende inte når upp till en straffbar nivå. Så kan situationen ofta vara i mer komplexa utredningar om ekonomisk brottslighet där många personer är inblandade. De misstänkta skyller då ofta på varandra och det kan vara svårt att bevisa vem eller vilka som ska bära det straffrätts-

liga ansvaret. Detta gäller särskilt i de fall då den brottsliga gärningen har sin grund i underlåtenhet att fullgöra vissa uppgifter.

Det kan inte heller uteslutas att domstolarna ställer högre krav på bevisningen för det subjektiva rekvisitet i mål om ekonomisk brottslighet än vid traditionell brottslighet. Det är i vart fall en åsikt som åklagare som har erfarenhet av båda typerna av mål brukar framföra. En förklaring till detta kan vara de alternativa förklaringarna.

Utrymmet för alternativa förklaringar är generellt sett större i mål om ekonomisk brottslighet än vid traditionell brottslighet, eftersom komplicerade skeenden skapar större utrymme för detta. Detta har uttryckts på ett målande sätt i domen i det stora insidermål som kallades Ringenmålet (s. 90 i Stockholms tingsrätts dom 2010-06-01 i mål nr B 11287-07).

Vidare medför beviskravet att den tilltalade ska frikännas om han kan presentera ett alternativ till åklagarens påstående och detta inte är så osannolikt att det kan lämnas utan avseende. Ju mer komplicerat ett skeende är desto mer ökar den tilltalades möjlighet att lägga fram ett sådant alternativ och desto mindre blir åklagarens möjligheter att nå en fällande dom.

I sammanhanget är det också värt att framhålla följande. Det är som regel inte en uppgift för konkursförvaltaren att ta ställning till om det subjektiva rekvisitet är uppfyllt. En annan sak är att förvaltaren i sin anmälan alltid bör ta med omständigheter som kan ha betydelse för bedömningen av det subjektiva rekvisitet.

I den ursprungliga RUBICON-rapporten uttrycktes detta på följande sätt ”anmälan torde normalt förutsätta åtminstone att subjektiv täckning *kan* förekomma”. Det finns ingen anledning att i dag ha någon annan syn på frågan. Det innebär alltså att anmälan kan underlåtas om det är *uppenbart* att oaktsamhet eller uppsåt inte föreligger.

5.4 Fler förklaringar

Utöver de tre nu nämnda förklaringarna till varför en förundersökning inte inleds eller inte går att driva vidare finns ett flertal förklaringar av skiftande slag. I det följande lämnas några belysande exempel.

- Den misstänkte har lämnat landet och kan inte förväntas återvända hit
- Bokföringsbrottet kan bedömas som ringa och då ofta vara preskriberat
- Huvudsakskriteriet vid bokföringsbrott går inte att styrka (... inte kan i *huvudsak* bedömas med ledning av bokföringen, ...)
- Bevisningens styrka avtar med tiden, eftersom bevisning är en färskvara

Den sistnämnda punktsatsen bör särskilt framhållas. Förutom att en förundersökning kan tillföras uppgifter som förvaltaren inte kunde känna till när anmälan gjordes har den tid som förflyter mellan förvaltarens anmälan och åklagarens beslut nästan alltid en negativ inverkan på bevisningens styrka. Klyschan ”bevisning är en färskvara” framstår som särskilt relevant i mål om ekonomisk brottslighet där omfattning och komplexitet ofta kan göra det svårt att hålla nere utredningstiden.

5.5 Överprövning

Som avslutning på avsnittet om varför inte alla anmälningar leder till åtal finns det skäl att nämna något om överprövning.

En överprövning innebär att ett beslut i en brottmålsfråga som fattats av lägre åklagare blir föremål för granskning av en högre åklagare. Överprövningsförfarandet är inte författningsreglerat utan har utvecklats i praxis och bygger i huvudsak på uttalanden som gjordes i budgetpropositionen 1984/85 (Prop. 1984/85:100 bilaga 4 s.69 f.)

I princip alla åklagarbeslut kan bli föremål för överprövning. Vanligast förekommande är beslut att inte inleda förundersökning och beslut att lägga ned en förundersökning. Det är då oftast åklagarens bedömning av bevisningen som överprövas, men också bedömningar av en rättsfråga kan bli föremål för överprövning.

Det finns inga formkrav på en framställning om överprövning, men ett åklagarbeslut tas upp till prövning endast om den som begär överprövning kan anses ha ett berättigat intresse av att få saken prövad. Brottsmisstänkta, tilltalade och målsägande anses ha ett sådant intresse. Detsamma gäller myndigheter med tillsynsuppgifter på det område som frågan gäller. TSM tillhör den senare kategorin och en konkursförvaltare som underrättat åklagaren om brottsmisstanke räknas också dit i vart fall när det gäller åklagarbeslut i den förundersökning som underrättelsen lett till.

Ekobrottsmyndigheten har förhållandevis få framställningar om överprövning. Det handlar normalt om 40 – 50 framställningar per år, varav några få kommer från konkursförvaltare.

Den statistik som finns att tillgå tyder på att ungefär var tionde framställning om överprövning leder till att den lägre åklagarens beslut ändras. Variationer kan dock förekomma. Det finns ingen särredovisning beträffande framställningar från konkursförvaltare, men utfallet torde inte avvika så särskilt mycket från vad som gäller för överprövningar i allmänhet.

6 Några förändringar på ekobrottsområdet under senare år

6.1. Allmänt

Det finns vissa frågeställningar som rör samverkan på området för konkursrelaterad brottslighet som återkommit under åren och som ständigt tycks vara aktuella. Innan frågeställningarna tas upp redogörs i detta avsnitt - som bakgrund - för några iakttagelser som gjorts beträffande förändringar på ekobrottsområdet som kan vara av särskilt intresse för samverkansfrågorna. Ny lagstiftning av särskilt intresse tas också upp.

6.2 Brottsutbytet

Regeringen har på senare framhållit vikten av att de brottsbekämpande myndigheterna vidareutvecklar sin samverkan och sina arbetsmetoder när det gäller att spåra, förverka och återföra vinning av brott. Konkursförvaltarnas roll har då inte särskilt uppmärksammats. Det är dock inte ovanligt att en gäldenär i samband med en konkurs på olika sätt försöker undanhålla egendom från sina fordringsägare (bl.a. staten) och konkursboet i övrigt.

Om förvaltaren misstänker att förfarandet innefattar brott kan en tidig underrättelse bidra till ett informationsutbyte mellan förvaltaren och åklagaren om hur man på bästa sätt ska kunna samverka för att hindra att gäldenären undandrar tillgångar från sina borgenärer och återvinna det som redan undandragits.

Det måste således vara en målsättning att utveckla samarbete mellan konkursförvaltare och åklagare inte bara i utredning av brott utan också när det gäller att återta brottsutbyten, ta tillbaka egendom eller förhindra att egendom undandras konkursboet och borgenärerna.

6.3 Brottsförvar och s.k. målvaktsbolag

Det förekommer en oseriös användning av aktiebolagsformen. I vissa fall kan man rent av säga att aktiebolaget används som ett brottsverktyg och också tillhandahålles som ett sådant. Aktiebolaget kan då användas för kreditbedrägerier, vilka kan vara svårupptäckta. Ytterligare ett användningsområde är att nyttja bolagen som s.k. målvaktsbolag i förvar med svart arbetskraft. Målvaktsbolagen har ofta som enda uppgift att ställa ut osanna fakturor och att fungera som betalningsförmedlare i den kontanthantering som brottsuppläggen förutsätter. Hos personer som ägnar sig åt sådan brottslighet är det väl känt att ett aktiebolag endast kan användas en begränsad tid i brottsligt syfte innan samhällets kontrollmekanismer kan slå till. Brottsuppläggen förutsätter därför att det ständigt finns nya aktiebolag att tillgå som kan ersätta de bolag som förbrukats.

De aktiebolag som använts går normalt i konkurs (eller frivillig likvidation; jfr avsnitt 3.6.2). De bolag som ingått i en förvar kan komma att hanteras av olika konkursförvaltare och risken är då stor att förvaltaren inte får tillgång till andra uppgifter än vad som kommer fram i den enskilda konkursen. Detta kan i sin tur innebära att exempelvis eventuella brister i bokföringen av förvaltaren uppfattas som ett tämligen harmlöst bokföringsbrott och inte som ett led i en organiserad och systematiskt bedriven ekonomisk brottslighet.

De personer som involveras i de nyss beskrivna brottsuppläggen tycks numera oftare vara kriminellt belastade och inte främmande för att använda våld eller hot om våld såväl när det gäller att genomföra brotten som att försöka förhindra att de utreds. Denna utveckling ställer nya krav på de brottsbekämpande myndigheterna och innebär naturligtvis också att konkursförvaltarna ställs inför problem som inte tidigare varit lika framträdande.

Åklagare och polis, liksom Skatteverket kan ha tillgång till uppgifter om brottsupplägg och brottsförvar som den enskilde konkursförvaltaren inte känner till och som skulle kunna ha stor betydelse för förvaltarens verksamhet och konkursutredningen. Detsamma gäller för polisens kunskaper om inblandade personers bakgrund och farlighet.

Ett utökat informationsutbyte åklagare, polis och Skatteverket å ena sidan och konkursförvaltarna å andra sidan framstår mot den angivna bakgrunden som särskilt angeläget. Som framgår av sekretessavsnittet nedan måste naturligtvis sekretessreglerna beaktas när ett utökat informationsutbyte övervägs.

6.4 Missbruk av lönegarantin

Statlig lönegaranti är en skyddslagstiftning som ger en arbetstagare rätt att få ut sin innesående lön i samband med arbetsgivarens konkurs. Garantin kan också medföra en rätt till

uppsägningslön enligt fastlagda beräkningsnormer. Lagstiftningen föreskriver en skyndsam handläggning.

Det är konkursförvaltaren som säger upp arbetstagarna och beslutar om lönegarantin och kan då avslå hela det yrkade lönebeloppet för att förhindra missbruk. Det är konkursförvaltaren som har bevisbördan för att missbruk föreligger.

Länsstyrelsen ska så snabbt som möjligt betala ut inestående lönegaranti som redan förfallit till betalning. Uppsägningslön betalas ut i den takt den förfaller, men förutsätter att arbetstagaren visar att han eller hon är anmäld som arbetssökande hos arbetsförmedlingen. Det finns inga möjligheter för konkursförvaltaren eller länsstyrelsen att stoppa en beviljad lönegaranti. Detsamma gäller för Tillsynsmyndigheten i konkurs som har tillsyn över konkursförvaltarens handläggning och beslut beträffande lönegarantin.

SAMEB-gruppen i Stockholms län beslutade i maj 2010 att starta ett projekt med uppdrag att granska missbruk av den statliga lönegarantin. I projektet deltar Länsstyrelsen, Skatteverket, Försäkringskassan och Kronofogden (genom Tillsynsmyndigheten i konkurser) och sedan årsskiftet 2010/2011 också Ekobrottsmyndigheten.

Baserat på ett antal fallstudier misstänker man inom projektet att det förekommer systematiska bedrägerier när det gäller lönegarantin. Med fallstudierna (16 bolag, 237 arbetstagare och 559 beslut om lönegaranti) som grund uppskattas missbruket till drygt 11 miljoner kronor under år 2010. Inom projektet tror man att missbruket uppgår åtminstone till 3 – 5 procent på årsbasis. Detta skulle innebära att man under år 2010 bara i Stockholms län bedragit sig till 13 – 22 miljoner kronor.

En slutrapport ska lämnas den 30 november 2011. En delrapport lämnades den 30 november 2010. Den ger en god bild av hur missbruket ser ut och lämnar också förslag på hur det kan bekämpas. En genomgående tanke är då att de aktörer som har någon roll i sammanhanget kan utveckla sin samverkan. Bland de åtgärder som man funderar över inom projektet kan följande lyftas fram.

- att det tas fram en förteckning med kontaktpersoner i hela landet på de aktuella myndigheterna
- att det tas fram en manual eller checklista för konkursförvaltare om vad de bör kontrollera vid en fördjupad lönegarantiutredning
- att Skatteverket lämnar uppgifter till konkursförvaltare om konkursbolaget har varit registrerat för mervärdesskatt och som arbetsgivare samt uppgift om inbetalda belopp för de senaste uppbördsperioderna.

Det kan i sammanhanget också vara värt att fundera över om en särskild mall eller checklista bör tas fram för brottsanmälningar beträffande bedrägerierna. Det skulle i så fall vara en uppgift för Ekobrottsmyndigheten.

Avslutningsvis bör nämnas att de fackliga organisationerna ofta kan ha värdefull information när det gäller enskilda löntagare och deras berättigade anspråk på lönegaranti.

6.5 Falska kontrolluppgifter

En företeelse som är närliggande missbruk av lönegarantin är falska kontrolluppgifter (avseende inkomst av tjänst)

Sådana kontrolluppgifter kan upprättas i samband med konkurser eller när företag ”dumpas” på s.k. målvakter.

De finns flera syften med falska kontrolluppgifter. De vanligaste torde vara följande.

att undgå att betala skatter och avgifter och samtidigt kunna åtnjuta sociala förmåner av olika slag,

att få tillbaka skatt genom att på kontrolluppgiften uppge ett för högt avdrag för preliminär skatt,

att höja kreditvärdigheten i olika avseenden och

att skapa en ”vit” fasad för att dölja att man ägnar sig åt brottslig verksamhet.

Det finns olika varianter på falska kontrolluppgifter. Som några belysande exempel kan följande nämnas.

Något arbete har överhuvudtaget inte utförts. Det kan också vara fråga om att arbetet har utförts i ett bolag, men kontrolluppgiften ställs ut i ett annat bolag, som är försatt i konkurs. Ett tredje alternativ är att den falska kontrolluppgiften ska ge sken av att t.ex. delägare i ett bolag har tagit ut hög lön med skatteavdrag i samband med konkurs. De två sistnämnda alternativen har en direkt koppling till missbruk av lönegarantin som beskrivits i föregående avsnitt.

Det kan vara svårt att skilja en falsk kontrolluppgift från en äkta sådan, men det finns ett antal indikationer som man kan vara uppmärksam på och se som varningssignaler. Det rör sig framför allt om följande omständigheter.

- Kontrolluppgifterna avser personer som tidigare inte fått lön från företaget
- Beloppen på kontrolluppgifterna är ovanligt höga i jämförelse med tidigare utbetalda löner
- Skatteavdragen är höga i förhållande till den uppgivna bruttolönen
- Skattedeklarationer har inte lämnats alternativt ”nollredovisats” eller lämnats med för låga belopp i jämförelse med kontrolluppgifterna
- Företaget är inte registrerat som arbetsgivare och saknar annan skatteregistrering (t.ex. för moms)
- Företaget har endast en boxadress, lämnar inte skattedeklarationer eller årsredovisningar och är restfört hos Kronofogden

6.6 Öppna bankkonton

Inom Skatteverket har man uppmärksammat att det förekommer levande bankkonton som tillhör konkursgäldenärer vars konkurser är avslutade sedan flera år tillbaka. Bankkontona används av tidigare ställföreträdare och det finns fall där stora belopp passerat kontona. Det är svårt att se något annat än ett brottsligt syfte med transaktionerna. En rimlig förklaring till företeelsen skulle kunna vara att den konkursrelaterade brottsligheten blivit mer planerad och förslagen.

Konkursförvaltarna spärrar de konton man får kännedom om och ser alltid till att de avslutas i samband med att konkursen avslutas. Det finns dock numera ett mycket stort antal banker och finansinstitut – såväl inhemska som utländska – som konkursgäldenären kan ha medel hos. Det finns därför alltid en risk för att ställföreträdare för en juridisk person som inte är samarbetsvillig kan undanhålla vissa konton så att de inte blir kända av konkursförvaltaren. Denne bör därför ägna särskild uppmärksamhet åt konkurser där det finns tecken som tyder på att gäldenären har flera bankkonton.

6.7 Bokföringsbrottet

6.7.1 Allmänt

Det går att urskilja vissa trender när det gäller hur bokföringsbrottet har kommit att hanteras i den praktiska verksamheten. Eftersom bokföringsbrottet är det absolut vanligaste brottet i samband med konkurser finns det skäl att närmare beskriva utvecklingen.

Det tycks ha blivit en koncentration till två ytterligheter av brottet. Det är antingen fråga om bokföringsbrott av så allvarligt slag att de bedöms som grova och normalt medför ett längre fängelsestraff (straffminimum för grovt bokföringsbrott är fängelse sex månader) eller bokföringsbrott av normalgraden vars straffvärde enligt en omfattande domstolspraxis normalt bedöms vara så lågt att villkorlig dom i förening med dagsböter är en tillräcklig påföljd. En sådan påföljd innebär också att lagföring kan ske genom att åklagaren utfärdar ett strafföreläggande.

Bokföringsbrott av normalgraden som har ett så högt straffvärde att det krävs en strängare påföljd än villkorlig dom och dagsböter tycks bli mer ovanliga. Om detta beror på den praxis som domstolarna utvecklat och som åklagarna anpassat sig till eller om det finns andra orsaker är en öppen fråga. En förklaring skulle möjligen kunna vara att det finns brister i det underlag som domstolarna har att tillgå när de avgör hur allvarligt man bör se på brottet. Om en tilltalad oemotsagd får framföra att det mer är fråga om en bagatellartad ordningsförseelse än om underlåtenhet att bokföra ett betydande antal affärshändelser av vital betydelse för bedömningen av rörelsens ekonomiska status torde påföljdsvalet vara givet. Någon strängare påföljd än villkorlig dom framstår då inte som motiverad.

Förklaringen till att det grova bokföringsbrottet blivit allt vanligare har redan lämnats under rubriken Förundersökningsbegränsning. Där framgår att det numera – sedan straffmaximum för det grova bokföringsbrottet höjts till sex år - är möjligt att begränsa bort en osäker och svårutredd oredlighet eller en lika svårutredd skattebrottslighet och i stället koncentrera utredningen till ett grovt bokföringsbrott som oftast kan utredas och lagföras snabbt.

6.7.2 Strafföreläggande för bokföringsbrott

Som framhållits ovan är den normala påföljden för bokföringsbrott av normalgraden numera villkorlig dom i förening med dagsböter, även om det förekommer en och annan dom på fängelse eller villkorlig dom i förening med samhällstjänst.

Villkorlig dom i förening med dagsböter får föreläggas med strafföreläggande då det är uppenbart att rätten skulle döma till sådan påföljd. Mot bakgrund av den påföljdspraxis som utvecklats beträffande bokföringsbrottet är utrymmet för att utfärda strafföreläggande stort. Det är också en möjlighet som Ekobrottsmyndighetens åklagare utnyttjar i betydande omfattning. Under år 2010 avslutades cirka 1000 brottsmisstankar med att strafföreläggande utfärdades. Med något enstaka undantag avsåg föreläggandena bokföringsbrott.

6.8 Ny lagstiftning

6.8.1 Bokföringsbrottet

När det gäller bokföringsbrottets nedre gräns finns det skäl att uppmärksamma följande. Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 2011 har vissa förenklingar gjorts bl.a. när det gäller reglerna om löpande bokföring och arkivering (Prop. 2009/10:235).

Löpande bokföring

När det gäller den löpande bokföringen ändras reglerna om tidpunkten för bokföringen genom att möjligheten att använda kontantmetoden utökas så att den är tillämplig på alla icke finansiella företag, oavsett om de ska avsluta den löpande bokföringen med ett årsbokslut eller en årsredovisning, vars årliga nettoomsättning normalt uppgår till högst tre miljoner kronor.

Vidare utökas möjligheten att inom ramen för god redovisningssed tillåta senareläggning av bokföringen. En senareläggande av bokföringen förutsätter att detta är förenligt med god redovisningssed.

Lagstiftaren uttalar sig inte närmare om i vilka undantagsfall en fördröjning i bokföringen kan accepteras, utan överlämnar frågan till praxis och normgivande organ, främst Bokföringsnämnden. Ett arbete av sådant slag pågår för närvarande inom Bokföringsnämnden, men några färdiga uttalanden finns ännu inte.

Arkivering m.m.

Arkiveringstiden för räkenskapsinformation sänks från tio till sju år. Vidare utökas möjligheterna till överföring av räkenskapsinformation från ett medium till ett annat utökas.

Räkenskapsinformation ska bevaras i direkt läsbar form (pappersdokument eller mikroskrift) eller i maskinläsbar form. Enligt 7 kap. 1 § andra stycket bokföringslagen ska räkenskapsinformation bevaras i det skick materialet hade när det kom till företaget eller fick när informationen sammanställdes.

Enligt 7 kap. 6 § bokföringslagen får ett företag förstöra sådant material för bevarande av räkenskapsinformation som avses i 1 §, om räkenskapsinformationen på ett betryggande sätt

överförs till något annat sådant medium. Om det är fråga om den sorts räkenskapsinformation som avses i 7 kap. 1 § andra stycket bokföringslagen, dvs. det originalmaterial som företaget tagit emot från någon annan eller som företaget själv har upprättat, så får materialet förstöras först från och med det fjärde året efter utgången av det kalenderår då räkenskapsåret avslutades.

De nya reglerna i 7 kap. 6 § bokföringslagen innebär att det är möjligt att föra över räkenskapsinformation oberoende av vilket material det rör sig om, så länge överföringen sker till ett annat material. Det är således möjligt att överföra räkenskapsinformation t.ex. från ett dokument till ett maskinläsbart medium eller från ett dokument till ett annat dokument. Möjligheten till överföring är dock inte villkorslös. En grundläggande förutsättning är att överföringen sker på ett betryggande sätt, dvs. att överföringen inte innebär någon risk för att informationen förvanskas eller förstörs.

Det finns inte några hinder mot ytterligare överföringar under arkiveringstiden, dvs. räkenskapsinformationen kan föras över från olika material i flera olika led, givetvis under förutsättning att överföringarna sker på ett betryggande sätt.

När räkenskapsinformation förs över från det ursprungliga materialet till ett annat material kan en del av bevisvärdet gå förlorat. Det är därför inte tillåtet att omedelbart förstöra det ursprungliga materialet. Allt material som inkommit till företaget eller som har upprättats av företaget måste bevaras under tre år från utgången av det kalenderår då räkenskapsåret avslutades. Därefter får det ursprungliga materialet förstöras, under förutsättning att räkenskapsinformationen överförs till ett annat tillåtet material. Dessa regler hindrar givetvis inte att företag bevarar det ursprungliga materialet under en längre tid än tre år.

En konkursförvaltare är enligt 7 kap. 19 § konkurslagen skyldig att ta hand om räkenskapsinformation som hör till konkursboet. Reglerna i 7 kap. bokföringslagen gäller även för konkursförvaltarens skyldighet att bevara räkenskapsinformation. Konkursförvaltare har således möjlighet att överföra räkenskapsinformation till ett annat material, men måste bevara det ursprungliga materialet i tre år. Av förarbetena till bestämmelserna om formerna för bevarande av räkenskapsinformation framgår dock att det inte ställs något krav på bevarande av den maskinella utrustning och de andra fysiska föremål som ursprungligen användes för att spara informationen. Det krävs dock att det under hela bevarandetiden finns tillgång till den utrustning och de system som fordras för att avläsa räkenskapsinformationen.

Konkursförvaltaren har således ingen skyldighet att behålla den datorutrustning som konkursgäldenären använt, under förutsättning att konkursförvaltarens egen datorutrustning har de system som fordras för att avläsa räkenskapsinformationen.

Effekter av den ändrade lagstiftningen

Den förkortade arkiveringstiden och därmed sammanhängande frågor torde knappast medföra några problem. När det däremot gäller förenklingsåtgärderna beträffande den löpande bokföringen är effekterna inte lika lätta att bestämma. Ekobrottsmyndigheten avvaktar Bokföringsnämndens ställningstagande. Utan att föregå nämndens uttalande och Ekobrottsmyndighetens analys av detta torde man kunna konstatera att det kommer att finnas ett större utrymme för att dröja med den löpande bokföringen än vad som gällt tidigare.

Detta kommer naturligtvis att påverka det straffbara området vid bokföringsbrottet på det sättet att eftersläpningar som tidigare varit straffbara inte längre kommer att vara det, vilket i sin tur naturligtvis påverkar konkursförvaltarens skyldighet att anmäla misstankar om bokföringsbrott. Var gränserna kommer att gå är det nu för tidigt att någon uppfattning om, men frågan övervägs av Ekobrottsmyndigheten.

6.8.2 Utvidgat förverkande

I avsnitt 6.2 ovan har nämnts vikten av att brottsutbyten återförs. Sedan några år tillbaka finns utökade möjligheter att angripa brottsvinster. Reglerna om utvidgat förverkande som infördes år 2008 finns i 36 kap. 1 b § brottsbalken.

Regleringen innebär bl.a. att i det fall någon döms för ett brott som är av beskaffenhet att kunna ge utbyte och för vilket är föreskrivet fängelse i sex år eller mer, så kan inte endast utbyte av det brott som domen avser förklaras förverkat (36 kap. 1 §) utan förverkande kan också ske av annan egendom eller dess värde *om det framstår som klart mer sannolikt att den utgör utbyte av brottslig verksamhet än att så inte är fallet.*

När det gäller Ekobrottsmyndighetens målområde är det i första hand grov oredlighet mot borgenärer och grovt skattebrott som kan komma i fråga som förverkandeutlösande brott. Hur det förhåller sig med grovt bokföringsbrott är i detta avseende oklart. Det finns skäl som talar för att grova bokföringsbrott som begåtts för att dölja grova oredligheter och skattebrott och därmed försvåra utredningarna av de nämnda brotstyperna i enskilda fall skulle kunna utösa ett utvidgat förverkande. Ekobrottsmyndigheten arbetar för att få fram en domstolspraxis i frågan.

6.8.3 Avskaffad revisionsplikt

Genom en lagändring som trädde i kraft den 1 november 2010 får små privata aktiebolag välja om bolaget ska ha en revisor eller inte (se prop. 2009/10:204).

Ett privat aktiebolag ska ha minst en auktoriserad eller godkänd revisor om bolaget uppfyller mer än ett av följande tre delvärden:

1. Antal anställda i genomsnitt fler än 3 personer
2. Balansomslutning över 1,5 miljoner kronor och
3. Nettoomsättning över 3 miljoner kronor

Med de angivna gränsvärdena undantas cirka 72 procent av aktiebolagen från revisionsplikt. Ett aktiebolag som inte är revisionspliktigt och som vill välja bort revisorn måste dock fatta ett beslut av den innebörden.

Skyldigheten för en revisor att anmäla misstankar om vissa brott kvarstår med den förändringen att revisorn inte alltid måste avgå då anmälan gjorts. Revisorn är dock alltid skyldig att pröva om han eller hon ska avgå från sitt uppdrag.

Samtidigt som revisionen blev frivillig för vissa bolag gavs Skatteverket en möjlighet att under löpande beskattningsår förelägga ett företag att lämna uppgifter eller visa upp handlingar för kontroll av företagets dokumentationsskyldighet enligt skattelagstiftningen.

Erfarenheterna från andra länder som infört en frivillig revision visar på att det är ett betydande antal aktiebolag som väljer att ha kvar revisorn. Om utvecklingen kommer att bli densamma i Sverige är det för tidigt att ha någon uppfattning om. Man kan dock utgå från att nybildade aktiebolag i betydande omfattning kommer att välja bort revisorn. Under det första kvartalet år 2011 valde 73 procent av de nyregistrerade aktiebolagen att avstå från revisor.

Antalet nyregistrerade aktiebolag har ökat. En starkt bidragande orsak till ökningen torde vara att kravet på aktiekapitalets storlek sänkts från 100 000 kronor till 50 000 kronor. I vilken utsträckning det slopade kravet på revisor bidragit till ökningen torde vara oklart, men det kan knappast råda någon tvekan om att förenklingarna kan locka personer som saknar såväl ekonomiska förutsättningar som kunskaper för att driva aktiebolag att starta sådana. Till detta ska läggas bolagen som framhållits ovan också ofta kommer att sakna den kontroll som en revisor utövar och inte heller få det stöd beträffande bolagets skötsel som en revisor kan ge.

Allt detta sammantaget medför att risken för konkurs numera kan vara något större för ett nystartat bolag än vad som hittills varit vanligt. Det kan inte heller uteslutas att misstankar om brott kan bli mer frekventa i sådana konkurser. Detta gäller naturligtvis särskilt i de fall där aktiebolaget använts som ett brottsverktyg (jfr vad som sagts ovan under punkten 5.4).

Förutom en möjlig ökning av antalet konkurser i nystartade bolag torde den avskaffade revisionsplikten för konkursförvaltarnas del i första hand innebära att det i många konkursutredningar inte kommer att finnas någon revisor att kontakta för att inhämta uppgifter om gäldenären. Det är dock sannolikt att revisorns roll i vissa delar kommer att övertas av redovisningskonsulter m.fl. som då kommer att vara en viktig informationskälla för konkursförvaltarna.

7 Utveckling av samverkan när det gäller konkursrelaterad brottslighet

Som framhållits i föregående avsnitt finns det ett antal frågeställningar som rör samverkan som ständigt tycks vara aktuella och där det finns möjligheter till förbättringar. Det torde i första hand röra sig om följande områden.

- Sekretessfrågor
- Konkursförvaltarens utredningsskyldighet
- Räkenskapsinformationen
- Anmälans innehåll och checklista
- Dialog mellan konkursförvaltare och åklagare
- Åklagarnas beslut och återkoppling från åklagarna

De olika frågeställningarna behandlas i det följande var för sig. Sekretessfrågorna kommer först, eftersom de har en allmän räckvidd. Beträffande vissa av övriga frågeställningar är texten kortfattad och hänvisning sker till bilagor. Detta gäller framför allt för anmälans innehåll och åklagarens återkoppling.

7.1 Sekretessfrågor

7.1.1 Allmänt

Sekretesslagstiftningen ses ofta som ett hinder för en effektiv samverkan inom ekobrottsbekämpningen. Den uppfattningen grundas ofta på att man inte har tillräckliga kunskaper om vilken sekretess som gäller och vilka sekretessbrytande regler som finns. Av den redovisning som följer nedan framgår att sekretessen knappast utgör något hinder för en utvecklad samverkan på området för konkursrelaterad brottslighet.

En komplikation i sammanhanget är naturligtvis att konkursförvaltaren inte är en myndighet eller därmed jämställt organ och att offentlighets- och sekretesslagens bestämmelser inte är tillämplig i förvaltarens verksamhet. Tystnadsplikten för advokater gäller endast med avseende på klienter. När det gäller uppdraget som konkursförvaltare kan man knappast hävda att det är fråga om ett klientförhållande vare sig till gäldenären, borgenärerna eller till någon annan. Det får därför anses som tveksamt om den ovan angivna tystnadsplikten gäller för advokater när de utför uppdrag som konkursförvaltare. Som framhölls i den ursprungliga RUBICON-promemorian framstår det dock som naturligt att en förvaltare i sin konkursutredning förhåller sig till tystnadsplikten på samma sätt som en advokat gör i ett klientförhållande. Det torde också stå klart att det inte är förenligt med god konkursförvaltarsed att utan skäl yppa förhållanden som en förvaltare får kännedom om vid fullgörandet av sitt uppdrag.

Som nämnts under avsnittet 6.3 Brottsvärdering och s.k. målvaktsbolag finns det tecken tyder på att det blir vanligare också vid konkursrelaterad brottslighet att det finns personer som inte är främmande för att använda våld eller hot om våld såväl när det gäller att genomföra brotten som att försöka förhindra att de utreds. Avsnittet om sekretess avslutas därför med en redogörelse för vilka möjligheter som finns för en konkursförvaltare att få information i situationer av nu beskrivet slag. I ett avslutande avsnitt i promemorian diskuteras frågor med särskild inriktning på hot mot konkursförvaltare.

7.1.2 Åklagare och konkursförvaltare

Enligt 35 kap. 1 § första stycket första punkten offentlighets- och sekretesslagen (OSL) gäller hos bl.a. åklagarväsendet, Kronofogden och Skatteverket *sekretess för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden*, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men och uppgiften förekommer i utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål.

I 35 kap. 9 § OSL finns det en sekretessbrytande bestämmelse som gäller till förmån för konkursförvaltare. I bestämmelsen stadgas att sekretess enligt 35 kap. 1 § första stycket första punkten OSL inte hindrar att uppgift lämnas till en konkursförvaltare, om uppgiften kan antas ha betydelse för konkursutredningen. Det innebär att sådana uppgifter i en förundersökning som har betydelse för en konkursutredning ska kunna lämnas till förvaltaren i konkursen. Det kan vara fråga om uppgifter om tillgångar som tillhör gäldenären, om bulvanförhållanden som kan vara av intresse i konkursen eller om åtgärder som vidtagits i brottsutredningen och som kan innebära att konkursutredningen kan ges en annan inriktning. Även förhören med gäldenären kan innehålla material av stor betydelse för konkursförvaltaren.

Uppgifter kan lämnas om såväl konkursgäldenären som andra enskilda, t.ex. motparter i för konkursutredningen relevanta affärsuppgörelser, förutsatt att uppgifterna har betydelse för konkursutredningen.

Den brottsutredande myndigheten har enligt 35 kap. 9 § andra stycket OSL möjlighet att uppställa förbehåll som inskränker konkursförvaltarens rätt att föra uppgifterna vidare och att utnyttja dem. Beträffande uppgifter om konkursgäldenären kan skyddsintresset ofta minska efter ett konkursutbrott, men i fråga om fysiska personer och t.ex. fåmansbolag kan detta intresse kvarstå även då. Likaså kan andra personer som berörs, t.ex. närstående, delägare i det bolag som är försatt i konkurs och affärsrelationer, ha ett stort och befogat intresse av att uppgifterna inte sprids till andra.

Konkursförvaltarens möjligheter att förfoga över uppgifter som han eller hon får del av kan därför begränsas genom att tystnadsplikt kan åstadkommas i form av ett förbehåll enligt denna bestämmelse. Ett förbehåll som gjorts med stöd av bestämmelsen får dock inte innebära ett förbud att utnyttja uppgiften om den behövs för att förvaltaren ska kunna fullgöra sina skyldigheter med anledning av konkursen. Enligt 18 kap. 1 § OSL gäller *sekretess för uppgift som hänför sig till förundersökning i brottmål om det kan antas att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder motverkas eller den framtida verksamheten skadas om uppgiften röjs*.

Det finns ingen motsvarande sekretessbrytande bestämmelse till förmån för konkursförvaltare som 35 kap. 9 § OSL för uppgifter som är sekretessbelagda till skydd för brottsutredningen. Så länge det råder sekretess enligt 18 kap. 1 § OSL är möjligheterna för de brottsbekämpande myndigheterna att lämna ut hemlig information till en konkursförvaltare därmed begränsade. Det finns dock möjlighet att lämna ut uppgifter som är sekretessbelagda enligt 18 kap. 1 § OSL till konkursförvaltaren med stöd av 10 kap. 2 § OSL om det är nödvändigt för polisens och åklagarens arbete.

Bestämmelsen ska dock tillämpas restriktivt och sekretessen får endast efterges i sådana fall då ett utlämnande av sekretessbelagda uppgifter är en nödvändig förutsättning för att en myndighet ska kunna fullgöra ett visst åliggande. Enbart en bedömning att effektiviteten i myndighetens handlande nedsätts genom en föreskriven sekretess får alltså inte leda till att sekretessen åsidosätts.

Sammanfattningsvis gäller följande för åklagarens möjligheter att lämna uppgifter till en konkursförvaltare.

Alla sådana uppgifter som är sekretessbelagda enligt 35 kap. 1 § OSL kan lämnas till konkursförvaltaren med stöd av 35 kap. 9 § OSL så länge uppgifterna kan antas ha betydelse för konkursutredningen. Det torde enligt bestämmelsens ordalydelse krävas att en förundersökning är inledd för att uppgifterna ska kunna lämnas ut, men det krävs inte att förundersökningen inletts på grund av en anmälan från konkursförvaltaren för att bestämmelsen ska bli tillämplig. Bestämmelsen torde också vara tillämplig på nedlagda förundersökningar. Det finns möjlighet att lämna ut uppgifterna till konkursförvaltaren med förbehåll att de inte får lämnas vidare eller utnyttjas. Förbehållet får dock inte innebära ett förbud att utnyttja uppgiften om konkursförvaltaren behöver uppgiften för att fullgöra sina skyldigheter med anledning av konkursen.

Möjligheterna att lämna ut uppgifter som är sekretessbelagda enligt 18 kap. 1 § OSL är mer begränsade och torde endast vara möjligt när ett utlämnande är nödvändigt för att polisen eller

åklagaren ska kunna fullgöra sina arbetsuppgifter enligt 10 kap. 2 § OSL. Det är åklagaren som avgör om utlämnandet är nödvändigt för att förundersökningen ska kunna drivas vidare.

Det utrymme som finns varierar naturligtvis beroende på vilka uppgifter det är fråga om och i vilket skede förundersökningen befinner sig i. Det behöver kanske inte särskilt framhållas att åklagaren först måste avgöra om det överhuvudtaget föreligger sekretess, dvs. om ett utlämnande av uppgifter till konkursförvaltaren kan skada utredningen eller den framtida verksamheten. Om så inte är fallet behöver han eller hon naturligtvis inte gå via den sekretessbrytande regeln i 10 kap. 2 § OSL. Särskilt i de fall då förundersökningen bedrivits en tid torde torde risken för skada för utredningen i många fall vara utesluten.

7.1.3 Kan en konkursförvaltare få tillgång till uppgifter om en konkursgäldenärs tidigare brottslighet?

Som framgått av föregående avsnitt regleras möjligheterna för åklagaren att ge information till konkursförvaltare under pågående förundersökning i 10 kap. 2 § och 35 kap. 9 § OSL. I det följande behandlas dock frågan om det är möjligt att lämna ut uppgifter till en konkursförvaltare om gäldenärens tidigare brottslighet *i de fall då det inte pågår en förundersökning*.

I utredningen *Ekonomisk brottslighet och sekretess*, SOU 1999:53, diskuterades om en konkursförvaltare bör ha rätt att få tillgång till uppgifter ur belastningsregistret. Som skäl för en sådan ordning framfördes att det är av vikt för en konkursutredning att snabbt få en uppfattning om gäldenären som person och att en uppgift om att ett bolags ställföreträdare är dömd för ekonomisk brottslighet bidrar till en fullständigare bild till ledning för konkursutredningen och dess slutsatser. Behovet av upplysningar om en gäldenärs tidigare brottslighet måste dock vägas mot det integritetsintrång detta skulle innebära.

Utredningen konstaterade att det skulle kunna uppstå problematiska gränsdragningar om vem belastningsregisterutdrag ska avse i de fall det inte är fråga om en fysisk person samt att det skulle kunna leda till en avsevärd ökning av antalet utdrag ur belastningsregistret. Vid en samlad bedömning ansåg utredningen att de skäl som anförts för att konkursförvaltare ska få tillgång till uppgifter ur belastningsregistret var beaktansvärda men inte tillräckliga för att motivera avsteg från principen om att uppgifter ur belastningsregistret bara ska vara tillgängliga för dem som oundgängligen behöver dem.

Utredningen konstaterar att det i princip inte finns några hinder mot att utbyta icke sekretessbelagd information mellan konkursförvaltare och myndigheter. Enligt utredningen intar konkursförvaltaren, med hänsyn till skyldigheten att anmäla brott, en särställning. Det förutsätts att konkursförvaltaren vid behov samverkar med myndigheterna i brottsutredningar. Det bör därför vara försvarligt att upplysa konkursförvaltaren om uppgifter ur en dom. Utredningen anser således att en åklagare bör kunna lämna uppgifter om domar som de har vetskap om till konkursförvaltare.

Om en konkursförvaltare vänder sig till en åklagare för att få veta om en gäldenär tidigare är dömd för viss brottslighet bör således en åklagare kunna lämna uppgifter om kända brottsmåldomar. Detta innebär ju dock inte att en åklagare kan lämna ut ett belastningsregister till konkursförvaltaren.

7.1.4 Sekretessen hos TSM

Det finns åtskilliga bestämmelser i OSL som avser sekretess hos TSM. Den följande framställningen begränsas till sådana bestämmelser som det ter sig mer angeläget att konkursförvaltare och medarbetare inom åklagarväsendet har kännedom om vid sina kontakter med myndigheten.

Skydd för enskilds ekonomiska intressen

Uppgifter hos TSM om enskildas ekonomi har sekretesskydd (34 kap. 7 § OSL). Förutsättningen för sekretess är att det handlar om uppgift som rör enskilds affärs- eller driftförhållanden och att det kan antas att den enskilde lider ekonomisk skada om uppgiften röjs. Med enskild menas i OSL alla personer, både fysiska och juridiska. Begreppet enskild person ska läsas i motsats till det allmänna. Som exempel på uppgifter som kan anses hänförliga till affärs- och driftförhållanden nämns i förarbetena till dåvarande 8 kap.19 § Sekretesslagen avtalshandlingar. Även uppgifter om anställnings- och lönevillkor bör vara att anse som affärs- och driftförhållanden, låt vara att det kanske inte alltid skadar arbetsgivaren att uppgifterna blir kända. De personer vars intressen skyddas av sekretess enligt 34 kap. 7 § OSL kan vara konkursgäldenären, personer konkursgäldenären ingått avtal med, boet eller konkursförvaltare och deras organisationer.

TSM:s upplysningsplikt enligt 7 kap. 28 § 2 st. KL bryter igenom sekretessen enligt 34 kap. 7 § OSL, vilket innebär att uppgifter om boet och dess förvaltning aldrig kan hållas hemliga för de kategorier som enligt KL har rätt till upplysningar från TSM. Det kan dock diskuteras hur långt insynsrätten enligt 7 kap. 28 § KL sträcker sig. Ett område där tveksamheter kan uppstå rör skillnaden mellan insyn i boets och i konkursgäldenärens förhållanden. Insynsrätten för borgenärer och andra torde främst kunna motiveras utifrån deras intresse av att bevaka sin rätt till utdelning i konkursen (jfr HD:s uttalanden i NJA 1996 s. 389). Det är därför tveksamt om en konkursborgenär kan åberopa 7 kap. 28 § KL för att få tillgång till gäldenärens räkenskapsinformation. Det finns dock exempel från kammarrättspraxis på att en borgenär ansetts ha en sådan rätt i syfte att driva ett mål om ansvarsgenombrott enligt 13 kap. äldre ABL (nuvarande 25 kap. ABL) mot konkursgäldenärens ställföreträdare (Kammarrättens i Göteborg dom 2000-06-15 i mål 3162-2000).

En annan situation som aktualiserar gränsen för TSM:s upplysningsplikt är när en borgenär som krävts på återvinning vill ha insyn i boets förvaltning för att komma åt information som kan användas vid t.ex. förlikningsdiskussioner med förvaltaren i återvinningstvisten. En rimlig tolkning är att TSM:s upplysningsplikt inte sträcker sig längre än till information som borgenären behöver för att bevaka sina intressen i egenskap av borgenär, dvs. uppgifter som är av värde för borgenären för att maximera utdelningen i konkursen.

Skydd för den personliga integriteten

Sekretess enligt 34 kap. 8 § OSL gäller hos TSM för uppgift om att någon kan misstänkas för brott. Vad som skyddas är den enskildes intresse och skaderekvisitet är omvänt, dvs. uppgifterna kan bara lämnas ut om det står klart att utlämnandet inte leder till skada eller men för den enskilde som uppgifterna gäller eller för någon närstående till denne.

Uppgifter om att någon kan misstänkas för brott förekommer ofta hos TSM. Bestämmelsen kan därför ge upphov till gränsdragningsproblem. Det är inte alls ovanligt att det i konkurser

förekommer uppgifter om handlingar som objektivt sett kan utgöra brott. Som exempel kan nämnas att rekvisiten för återvinning i konkurs många gånger också passar in på en beskrivning av de objektiva rekvisiten för brotten oredlighet mot borgenärer eller otillbörligt gynnande av borgenär.

Sekretess för utredning av brott

Hos TSM gäller också sekretess för vissa uppgifter om det kan antas att syftet med brottsbekämpande åtgärder motverkas eller framtida brottsbekämpande verksamhet skadas om uppgifterna röjs. Detta framgår av 18 kap. 1 och 3 §§ OSL som alltså syftar till att skydda det allmännas intressen. Sekretessen enligt dessa bestämmelser kan bl.a. gälla för uppgift som hänför sig till förundersökning i brottmål och utredning i frågor om näringsförbud. Även hos andra myndigheter gäller sekretess när de biträder åklagarmyndighet, polismyndighet, Skatteverket, Tullverket eller Kustbevakningen att förebygga, uppdaga, utreda eller beivra brott. För TSM:s del så gäller sekretess i den här delen för uppgifter som avser misstankar om brott.

I TSM:s verksamhet är det mindre vanligt att uppgifter från förundersökningar tas in i akten. Men underrättelser om brottsmisstankar som görs av förvaltare med stöd av 7 kap. 16 § KL omfattas av sekretess enligt nyss angivna bestämmelser.

7.1.5 Skatteverket och konkursförvaltarna

Allmänt

En konkursförvaltare har inte någon generell rätt att ta del av sekretessbelagda uppgifter hos Skatteverket avseende konkursgäldenären. Men flertalet beskattningsbeslut är offentliga (27 kap. 2 § 3 st. och 6 § OSL). Det finns också möjlighet att ta del av uppgifter i beskattningsdatabasen enligt 2 kap. 5 § SdbL (Skattedatabaslagen) där sekretesskyddet för vissa uppgifter är svagare än den absoluta skattesekretessen som normalt gäller inom beskattningsverksamheten. Detta innebär t.ex. att uppgifter om moms- och arbetsgivarregistrering, avdragen skatt och arbetsgivaravgifter kan lämnas ut. Förvaltaren har samma möjlighet som andra enskilda att begära utlämnande av offentliga uppgifter.

Vidare har konkursförvaltaren en särskild rätt att ta del av sekretessbelagda uppgifter i revisions- och borgenärsärenden. I dessa delar gäller följande.

Revisionsärenden

Uppgifter i ärende om revision kan lämnas ut till förvaltare i den reviderades konkurs (27 kap. 8 § första stycket OSL). Såväl gamla som nya revisionsärenden omfattas, men den sekretessbrytande regleringen avser endast sådan kontrollverksamhet som bedrivs i form av revision. Vid utlämnandet kan Skatteverket göra förbehåll som inskränker förvaltarens rätt att lämna uppgiften vidare eller att utnyttja den. Enligt Skatteverkets interna riktlinjer ska sådant förbehåll normalt uppställas. Ett nyttjandeförbehåll får inte inskränka på förvaltarens möjligheter att fullgöra sina skyldigheter med anledning av konkursen.

I samband med pågående skatterevision uppkommer frågan om Skatteverket på eget initiativ kan underrätta konkursförvaltaren om att utredning pågår, alternativt överlämna uppgifter och handlingar till denne. Huvudregeln är att ett utlämnande till konkursförvaltare förutsätter en

begäran från denne. Ibland kan det vara nödvändigt för Skatteverket att självmant överlämna handlingar eller uppgifter till förvaltaren (10 kap. 2 § OSL). Som exempel kan nämnas att Skatteverket anser det nödvändigt att informera förvaltaren i syfte att få tillgång till för skatteutredningen relevanta uppgifter. En bedömning får ske från fall till fall i samråd med sekretessansvarig vid Skatteverket.

Borgenärsärenden

Beträffande vissa s.k. offensiva borgenärsuppgifter har Skatteverket numera till uppgift att agera borgenärsföreträdare för staten. Detta regleras i lagen (2007:324) om Skatteverkets hantering av vissa borgenärsuppgifter (BorgL). De borgenärsuppgifter som omfattas av lagen finns uppräknade i avsnitt 3.3.2.

Med den utökade borgenärsrollen följer ett behov av att löpande utbyta information med konkursförvaltarna. Skatteverket har numera en möjlighet att lämna ut uppgifter till konkursförvaltaren i ärenden enligt BorgL (27 kap. 8 § andra stycket OSL). Även uppgifter i de s.k. borgenärsutredningar som görs för att initiera dessa ärenden får lämnas ut. Någon generell skyldighet att uppställa förbehåll har inte föreskrivits, utan detta får bedömas från fall till fall, beroende på uppgiftens karaktär.

7.2 Konkursförvaltarens skyldighet att efterforska brott

7.2.1 Omfattningen

I avsnitt 2 redogörs kortfattat för den rättsliga regleringen kring vad som brukar kallas konkursutredningen. Det är ur bestämmelserna i 7 kap. 16 och 17 §§ KL man får utläsa hur omfattande konkursutredningen ska vara när det gäller att uppvisa misstänkt brottslighet. Regelverket lämnar öppet för olika tolkningar.

Begreppet efterforska anger någon sorts nivå för de insatser som förvaltaren behöver vidta för att undersöka om det förekommit några brottsliga handlingar inom ramen för konkursgäldenärens verksamhet.

I konkurser med större tillgångar och/eller goda återvinningsmöjligheter är detta mer sällan något problem. Det är sällan som någon reser invändningar mot att förvaltaren fördjupat sin konkursutredning i de fall det kan vara fråga om att egendom av mer betydande värde eller större medel undandragits borgenärerna.

I konkurser av mindre omfattning och särskilt i sådana konkurser som avslutas genom att de skrivs av är det dock en mer grannliga uppgift att bedöma vad som kan anses vara en tillräcklig, men heller inte alltför omfattande konkursutredning och brottsefterforskning.

I detta sammanhang finns det skäl att erinra om Ekobrottsmyndighetens sorteringsmodell som den beskrivits under avsnitt 3.7.

En utgångspunkt bör vara att en konkursförvaltare alltid är skyldig att utföra vad man kan kalla en grundutredning. I de fall där denna leder till ett konstaterande att gäldenären kan misstänkas för bokföringsbrott är det oftast tillräckligt att förvaltaren begränsar sig till detta konstaterande och underrättar åklagaren om de misstankar han har. I de fall där det är tveksamt huruvida bristerna i bokföringen är av sådan beskaffenhet att de kan anses konstituera ett

bokföringsbrott, men kanske också i vissa andra fall, kan det vara så att förvaltaren måste fördjupa sina efterforskningar för att anse sig ha grund att underrätta åklagare om annan (mer betydande) brottslighet.

Det står vidare klart att omfattningen av förvaltarens åliggande på den här punkten måste anpassas till det enskilda ärendet, vilket innebär att efterforskningarna ibland måste fördjupas.

Ett sätt att beskriva den aktuella problematiken är följande. Man kan föreställa sig en insatsskala bestående av tio steg. Den minsta insatsen ligger på nivå ett och en insats som är så omfattande att åklagaren redan på det material som förvaltaren lämnar i sin underrättelse får bevisningen som skulle räcka för ett åtal ligger på nivå tio. Förvaltarens insats kan då i de enklare fallen begränsas till nivå tre eller fyra, men bör endast i undantagsfall vara så långtgående som över nivå sex.

Ett sådant mer bildmässigt sätt att beskriva vad som förväntas av en förvaltare ger möjligen en kompletterande bild till vad som tidigare sagts. Det framstår då ännu tydligare att förvaltaren aldrig bör sträva efter att komma i närheten av en mer fullständig utredning. Det väsentliga är att underrättelsen utgör ett tillräckligt underlag för åklagaren för ett beslut om att inleda förundersökning angående viss bestämd brottslighet.

En konkursförvaltare ska alltså efterforska brott, men i princip inte bedriva något som närmar sig en brottsutredning. Detta är en uppgift för de brottsutredande myndigheterna.

7.2.2 TSM:s roll

I alla de fall då förvaltaren ser ett behov av att fördjupa sina efterforskningar bör TSM höras enligt 7 kap. 10 § konkurslagen, varvid förvaltaren tydligt måste redogöra för de grunder han har för sin uppfattning. Och i de fall det blir fråga om mer omfattande insatser från förvaltarens sida måste det förutsättas att han också rådgör med en åklagare om efterforskningens inriktning så att hans arbetsinsatser blir meningsfulla och leder till att åklagaren finner skäl att inleda en förundersökning.

TSMs uppgift är att tillse att förvaltaren utför en tillräcklig efterforskning av brott och att han därefter i förekommande fall utformar en bra underrättelse till åklagaren om de brottsmisstankar han funnit. I de fall TSM hörs av förvaltaren ska TSM med den kännedom man har om hur åklagarna ser på och hanterar olika typer av brottsmisstankar sakkunnigt bedöma om den fördjupning denne vill åstadkomma är ändamålsenlig och rimlig med hänsyn till det i grunden begränsade uppdrag som förvaltaren ändå har. I de fall TSM bedömer att det finns gott fog för förvaltarens vidare arbete bör myndigheten tydligt tala om detta. Det finns också ibland i sådana fall skäl för TSM att medverka till att förvaltaren får kontakt med en lämplig åklagare och att verka för att förvaltarens arbete får rätt inriktning.

Som avslutning på detta avsnitt bör också rättsfallet NJA 2008 s. 251 nämnas. Av detta framgår att en konkursförvaltare kan få ersättning för sitt arbete när det gäller genomgång av räkenskapsinformation som påträffats efter det att konkursen avslutats. Detta torde också gälla för det arbete en förvaltare lägger ned på att anmäla misstankar om brott till åklagaren om genomgången ger anledning till detta.

7.2.3 Metodiken

Utrymmet för alternativa förklaringar som friar en misstänkt är särskilt stort när det gäller mål om ekonomisk brottslighet. I denna framställning har tidigare framhållits att detta är den vanligaste orsaken till att utredningar inte kan ledas fram till lagföring och till att åtal ogillas. En viktig uppgift under en förundersökning är därför att utreda om det finns några alternativa förklaringar och vilket bevisvärde de i så fall har.

Av det krav på objektivitet som ligger på åklagaren följer att alternativa förklaringar alltid måste beaktas och värderas ur bevissynpunkt. Om de alternativa förklaringarna lämnas redan under förundersökningen bör de normalt inte medföra några större problem för åklagaren. Det handlar då om sedvanlig bevisprövning där åklagaren måste avgöra om bevisläget är sådant att han eller hon kan förvänta sig en fällande dom. Är så inte fallet får åtal inte väckas och utredningen ska i stället läggas ned.

Annorlunda förhåller det sig i det fallet då de alternativa förklaringarna kommer först under huvudförhandlingen, trots att det funnits ett antal tillfällen för den misstänkte att föra fram dem under tiden fram till åtalet. Åklagaren kan då i många fall på goda grunder misstänka att det är fråga versioner som den misstänkte konstruerat efter det att förundersökningen avslutats och gärningsbeskrivningen fått sin slutliga utformning. Det kan då vara svårt för åklagaren att bemöta de förklaringar som lämnas. Att begära att huvudförhandlingen ska ställas in för komplettering av förundersökningen är inte alltid ett gångbart alternativ.

Mot den nu angivna bakgrunden är det särskilt viktigt att utrymmet för alternativa förklaringar verkligen beaktas under förundersökningen.

En alternativ förklaring kan vara friande och då ska utredningen naturligtvis inte drivas vidare. Om åklagaren anser att förklaringen kan motbevisas måste han eller hon noga värdera hur den bevisningen kan komma att stå sig vid huvudförhandlingen ställd mot den misstänktes version.

Om den misstänkte inte alls vill uttala sig under förundersökningen, vilket inte är ovanligt, måste det vara en uppgift för förhørsledaren att vid förhör med den misstänkte noga penetrera utrymmet för alternativa förklaringar genom att ställa frågor på ungefär samma sätt som om den hörde hade uttalat sig. Om svaret på varje konkret fråga blir av innehållet ”jag vill inte uttala mig eller jag har inga kommentarer” torde utrymmet minska för den misstänkte att vid huvudförhandlingen med trovärdighet kunna presentera utförliga och detaljerade svar på samma frågor.

Det är konstruktivt och ändamålsenligt att konkursförvaltaren beaktar de förhållanden som nämnts i det föregående. Redan i dennes efterforskande arbete är det bra om sådana frågor ställs till ställföreträdare och andra som kan bidra till att minska förutsättningarna för dem att i ett senare skede komma med alternativa förklaringar till olika oklarheter eller brister i räkenskapsinformationen. Detta ter sig särskilt angeläget i de fall då han eller hon inte kunnat förete någon räkenskapsinformation alls. Det är ofta till stort gagn för en kommande förundersökning att de frågor som ställts och svaren på dem dokumenteras väl i förvaltarens underrättelse eller på annat sätt i dennes utredande arbete.

7.3 Särskilt om räkenskapsinformationen

7.3.1 Allmänt

Förvaltarens skyldighet att omhänderta räkenskapsinformation och andra handlingar som rör boet regleras i 7 kap. 12 § konkurslagen. Där anges följande.

Förvaltaren ska snarast ta hand om gäldenärens bo med det räkenskapsmaterial och de andra handlingar som rör boet. Om gäldenären är eller under det senaste året före konkursansökningen har varit bokföringsskyldig ska förvaltaren i det omhändertagna räkenskapsmaterialet på lämpligt sätt ange dagen för omhändertagandet.

Den som på uppdrag av gäldenären har upprättat räkenskapsmaterial rörande gäldenärens bo är skyldig att lämna ut materialet till förvaltarens i gäldenärens konkurs.

Den nu angivna bestämmelsen säger bl.a. att konkursförvaltaren ska ta hand om konkursgäldenärens räkenskapsinformation. Det gäller **all** räkenskapsinformation som finns avseende det innevarande året och de närmast föregående åren. Som framgått av avsnitt 6.8.1 har arkiveringstiden förkortats från tio till sju år. I de fall gäldenären varit bokföringsskyldig ska också dagen för omhändertagandet anges på ett lämpligt sätt.

Skyldigheten för den som biträtt med bokföringen att låta förvaltaren ta del av informationen gäller även om medhjälparen inte fått full betalning för sitt arbete.

Av 7 kap. 13 § KL framgår att förvaltaren i den utsträckning som behövs ska förteckna räkenskapsinformationen i bouppteckningen. Det är en målsättning att TSM:s syn på förteckningsskyldigheten ska finnas på myndighetens webbplats.

Edstemat omfattar även riktigheten av den nyss nämnda förteckningen. Som kommer att framgå av nästa avsnitt där Ekobrottsmyndighetens erfarenheter på området beskrivs är det inte alltid helt klarlagt vilken räkenskapsinformation som gäldenären haft när förvaltaren anmäler misstanke om bokföringsbrott till åklagaren. Om frågan inte klarlagts tidigare borde upprättandet av förteckningen och edgången vara en sista kontrollstation för förvaltaren att förvissa sig om att han eller hon verkligen utrett frågan om gäldenärens räkenskapsinformation i botten innan en underrättelse görs till åklagaren.

Det finns vid edgången också tillfälle för konkursförvaltaren att ställa frågor till gäldenären för att klarlägga vilken räkenskapsinformation som funnits. Förvaltaren bör i ett sådant fall verka för att de uppgifter som då kommer fram också antecknas i protokollet över edgången.

Det kan i anslutning till vad som nu sagts om förvaltarens skyldighet att omhänderta gäldenärens räkenskapsinformation framhållas att underlåtenhet från gäldenärens sida att ta fram bokföringen i sig inte kan grunda ansvar för bokföringsbrott. En annan sak är att en sådan underlåtenhet kan utgöra grund för misstanke om att någon bokföring överhuvudtaget inte funnits eller varit bristfällig, men då endast under förutsättning att konkursförvaltaren aktivt efterforskat räkenskapsinformationen, t.ex. genom begäran om handräckning enligt 7 kap. 14 § konkurslagen och dokumenterat vilka åtgärder som vidtagits. På Kronofogdemyndighetens hemsida (www.kronofogden.se) finns en beskrivning av handräckningsinstitutet (sök på Rättsinformation och därefter Handledningar).

Det är en målsättning att TSM på sin webbplats ska redogöra för hur man ser på de åtgärder som kan vidtas mot tredskande konkursgäldenärer.

7.3.2 Särskilt om Ekobrottsmyndighetens erfarenheter

Erfarenheterna från Ekobrottsmyndigheten visar på följande förbättringsmöjligheter när det gäller förvaltarnas uppgift att ta hand om räkenskapsinformation.

Det förekommer att räkenskapsinformation som i anmälan anges saknad kan finnas hos bokföraren. Detta kommer inte sällan fram vid förhör med den misstänkte. Förutom ett merarbete för Ekobrottsmyndigheten innebär det att brottsmisstankar kan riktas mot personer som inte begått något brott. Det är därför viktigt att förvaltarna alltid beaktar att gäldenärens räkenskapsinformation inte alltid behöver finnas hos gäldenären och att denne inte alltid är sanningsenlig eller har klart för sig att räkenskapsinformation som förvaras hos en bokföringsbyrå också ska omhändertas av förvaltaren.

I förvaltarberättelsen eller underrättelsen enligt 7 kap. 16 § KL redogör förvaltaren ofta för uppgifter som lämnats av bokförare eller andra medarbetare och att det av kontoutdrag framgår att gäldenären bedrivit näringsverksamhet. Namn på personerna och uppgift om i vilken bank gäldenären haft konto anges dock inte alltid, vilket ofta innebär att åklagaren måste hämta in kompletterande uppgifter från förvaltaren. Detta innebär ett onödigt merarbete för båda parter som enkelt borde kunna undvikas. I det kommande avsnittet om anmälnans innehåll har det nu beskrivna behovet särskilt lyfts fram och i den blankett för underrättelse till åklagare med förklaringar som finns att hämta in från Ekobrottsmyndighetens webbplats anmärks också att uppgifterna alltid bör finnas med.

Det finns ytterligare ett slag av uppgifter som alltid bör vara med i en anmälan till åklagaren. Om förvaltaren funnit att gäldenären saknat bokföring under en viss tid är det också viktigt att det anges *vilka* affärshändelser som borde ha bokförts. Utan den uppgiften är det svårt för åklagaren att bedöma hur allvarligt man bör se på bokföringsbrottet.

Det säger sig självt att en underlåtenhet som endast avser några få affärshändelser till blygsamma belopp har ett avsevärt lägre straffvärde än en underlåtenhet som avser en stor mängd affärshändelser av betydande storlek. Förvaltaren ska naturligtvis inte behöva bidra med en rekonstruktion av allt som skulle ha bokförts, men bör alltid sträva efter att lämna ett hyggligt preciserat mått på hur omfattande underlåtenheten varit.

Vad som nu sagts måste ses i ljuset av den påföljdspraxis som utvecklats för bokföringsbrott av normalgraden som beskrivits tidigare. Hur svåra bristerna är beträffande bokföringen är av central betydelse när straffvärdet för brottet läggs fast.

7.3.3 IT-miljön

Utvecklingen på IT-området går snabbt. Tekniken påverkar hur bokföringsskyldigheten i praktiken uppfylls och också hur digital räkenskapsinformation hanteras och förvaras. Sedan länge har en lathund med råd om vad som gäller för omhändertagande av digital räkenskapsinformation funnits utlagd på Ekobrottsmyndighetens hemsida som ett stöd för förvaltarna. Även om lathunden har några år på nacken kan den fortfarande i väsentliga delar fungera som ett stöd för förvaltarna.

Vad som saknas i lathunden är dock en beskrivning av den senaste utvecklingen på området nämligen bokföring på webben och i det s.k. molnet. Allt fler företag som säljer affärssystem erbjuder idag tjänster där den bokföringsskyldige kan hyra affärssystem (bl. a. bokföringssystem) och lagringsutrymme på programvaruleverantörens server eller i ”molnet” (cloud computing). I molnet har det blivit vanligt med vad som kallas för SAAS (software as a service) där man hyr affärssystem, webhosting och lagring. Då används inte bara en server utan en mängd servrar som kan finnas placerade i olika delar av världen. Det företag som tillhandahåller tjänsterna på molnet behöver inte ens veta var serverna är placerade.

Vad som nu sagts innebär att det kan saknas räkenskapsinformation på den bokföringsskyldiges hårddisk eller på något annat av dennes lagringsmedia. Detta innebär i sin tur att det kan vara svårt att få tillgång till räkenskapsinformation som finns lagrad hos annan (webhotell eller molnet) särskilt om den bokföringsskyldige inte vill medverka till att den kommer fram, vilket kan vålla problem för såväl åklagare och polis som för konkursförvaltare.

Ekobrottsmyndigheten har uppmärksammat problemen och överväger hur de praktiskt ska kunna lösas. Den ovan nämnda lathunden kommer att kompletteras så snart myndigheten vunnit större kunskap och erfarenhet på området.

En särskilt intressant fråga i detta sammanhang är hur väl förenliga med bestämmelsen i 7 kap. 3a§ i bokföringslagen de nya lagringsmöjligheterna är. I paragrafen regleras i vilken omfattning utomlands placerad utrustning m.m. är tillåten.

7.3.4 Förvaring efter avslutad konkurs

I 7 kap. 22 § konkurslagen stadgas följande.

Om det vid konkursens avslutande finns några hinder mot att det räkenskapsmaterial och de andra handlingar rörande boet som förvaltaren har tagit hand om återställs till gäldenären, skall de överlämnas till tillsynsmyndigheten, om inte förvaltaren anser att han bör bevara dem. Handlingarna skall bevaras i enlighet med vad som i varje särskilt fall gäller om arkivering.

Högsta domstolen har konstaterat att det inte går att återställa räkenskapsinformationen till gäldenären i de fall denne varit en juridisk person (NJA 2008 s. 251). Om förvaltaren i ett sådant fall väljer att själv behålla informationen kan han eller hon uppdra åt någon annan att förvara denna. Vanligtvis uppdrar förvaltaren åt ett företag som är specialiserat på aktuella tjänster att ta hand om informationen. Det torde dock inte vara något som hindrar förvaltaren från att uppdra åt annan att göra detta.

Det förekommer t.ex. att en tidigare ställföreträdare för en juridisk person eller det företag som förvärvat konkursboets rörelse kan vara villig och lämplig att ta hand om informationen. Det är emellertid då angeläget att förvaltaren träffar ett skriftligt avtal med vederbörande av en karaktär som liknar de avtal som finns med de specialiserade förvaringsföretagen.

Det ligger i sakens natur att det är olämpligt att uppdra åt en tidigare ställföreträdare för den juridiska person som varit försatt i konkurs att förvara informationen i de fall då förvaltaren underrättat åklagare om det finns misstanke om brott. Det kan också finnas andra situationer då det lämpligaste är att t.ex. överlämna materialet till TSM.

I sammanhanget bör avslutningsvis nämnas att enligt de handläggningsrutiner som gäller inom Ekobrottsmyndigheten ska konkursförvaltaren alltid underrättas när räkenskapsinformation påträffas under en förundersökning.

7.4 Anmälans innehåll och checklista

Åklagaren ska med förvaltarens underrättelse som grund avgöra om uppgifterna utgör ett tillräckligt underlag för ett beslut om att inleda förundersökning. Om så är fallet måste åklagaren avgöra vilka brott det är fråga om och vilka personer som kan misstänkas. Åklagaren måste också i förekommande fall bedöma vilken grad av misstanke som föreligger. Frågan om tvångsmedel aktualiseras också oftast i ett inledande skede av en förundersökning.

För tvångsmedel krävs en högre grad av misstanke än för att inleda förundersökning. Det är också en grannliga uppgift för åklagaren att avgöra om någon skäligen kan misstänkas för brott. En skäligen misstänkt person ska underrättas om brottsmisstanken när han eller hon hörs.

Det är mot den angivna bakgrunden nödvändigt att innehållet i anmälan ger ett tillräckligt underlag för åklagarens ställningstagande i olika avseenden. Anmälans utformning och innehåll är frågor som diskuterats under åren och där det alltid har funnits olika uppfattningar. Samsyn torde dock råda när det gäller de grundtankar som fördes fram redan i den ursprungliga RUBICON-promemorian.

Som en service till landets konkursförvaltare har Ekobrottsmyndigheten nu tagit fram en blankett för underrättelse enligt 7 kap. 16 § konkurslagen som finns att hämta in från myndighetens webbplats (www.ekobrottsmyndigheten.se). Blanketten utgör en kombination av rutor för de formella uppgifterna och utrymmen för fri text under olika rubriker för innehållet i övrigt. Det finns också länkar till förklaringar som närmare anger vad underrättelsen bör innehålla. Vid utformningen av förklaringarna har de erfarenheter som vunnits under åren beaktats. Detta innebär bl.a. att synpunkter hämtats in från medarbetarna vid Ekobrottsmyndigheten angående konkursförvaltarens inhämtande av gäldenärens räkenskapsinformation.

För närvarande saknas tekniska förutsättningar för ett digitalt överförande av anmälan till Ekobrottsmyndigheten. Samarbetet inom Rättsväsendets informationsförsörjning (RIF) syftar till att digitalisera informationsutbytet mellan myndigheterna. Ett första steg är då bl.a. att Skatteverket ska kunna skicka brottsanmälningar till åklagare. När detta blir en verklighet är ännu inte klart, men tidpunkten torde inte vara alltför avlägsen. Målsättningen på sikt måste därför naturligtvis vara att konkursförvaltarens underrättelser också ska kunna överföras till åklagarna i digital form. När detta kan ske är det i dag för tidigt att ha någon uppfattning om, men det kan samtidigt konstateras att en blankett av det slag som Ekobrottsmyndigheten nu tagit fram utgör en bra grund för ett elektroniskt informationsutbyte mellan konkursförvaltare och åklagare.

Förklaringarna kan också fungera som en ren checklista som en service för de konkursförvaltare som känner sig obekväma med blankettformatet. Blanketten med förklaringar finns som bilaga 1.

7.5 Dialog mellan konkursförvaltare och åklagare

Redogörelsen i avsnittet om sekretess och möjligheterna för åklagare och konkursförvaltare att utbyta information visar att regelverket knappast kan lägga något hinder i vägen för en utvecklad dialog dem emellan. När det i framställningen talas om åklagare utesluter detta naturligtvis inte att utredningspersonal (poliser och skattebrottsutredare) också kan delta i dialogen med en konkursförvaltare. En utgångspunkt bör dock vara att det normalt ska vara åklagaren som tar den första kontakten om det inte endast handlar om att inhämta någon enskild sakuppgift. En första kontakt kan naturligtvis också tas av konkursförvaltaren. När kontakt väl etablerats är det upp till åklagaren och förvaltaren att avgöra hur den fortlöpande kontakten ska se ut. När det gäller frågor av för utredningen mer övergripande frågor är det självklart att de måste hanteras av åklagaren som förundersökningsledare inte minst med tanke på att det kan finnas svårbedömda sekretessfrågor.

Som inledning finns det också skäl att nämna följande. Det finns många exempel på hur konkursförvaltare och åklagare samverkat i utredningarna med ett gott resultat. Utmärkande för de fallen tycks vara att samverkan inletts på ett tidigt stadium och att den därefter ”rullat på” som ett naturligt inslag i utredningarna. En tidig kontakt tycks således vara nyckeln till en effektiv och för båda parter värdefull samverkan. Detta har också framhållits i avsnitt 6.2 ”Brottsutbytet”.

När man närmare överväger hur dialogen ska gå till mer allmänt kan man ta avstamp i hur de brottsmisstankar som anmäls ser ut. Som framgått inledningsvis delar Ekobrottsmyndigheten in anmälningarna i mängdärenden, projektärenden och särskilt krävande ärenden. Den indelningen är väl etablerad inom myndigheten och processerna för hanteringen ser olika ut. Att indelningen fungerar väl internt innebär inte att den också är känd externt som t.ex. av konkursförvaltare. En konkursförvaltare som gör en anmälan till åklagaren kan således inte med säkerhet veta vilken kategori anmälan kommer att hänföras till. Trots detta borde indelningen – som inte är särskilt komplicerad - kunna fungera som vägledning också för konkursförvaltarna när det gäller deras roll i dialogen med åklagarna.

När det gäller mängdärenden torde brottsligheten ofta vara så okomplicerad att någon dialog knappast kan vara motiverad. Detta gäller åtminstone i de fall det är fråga om en begränsad tillgångsmassa och inga tecken på en mer allvarlig bakomliggande brottslighet samt att förvaltaren tagit hand om all den räkenskapsinformation som funnits. En regelmässig kontakt mellan åklagare och förvaltare framstår inte som nödvändig i dessa fall.

Men om det i något sådant fall finns information som skulle kunna vara av betydelse för åklagarens bedömning och som förvaltaren av något skäl inte velat ta upp i sin anmälan bör han eller hon i ett missiv eller på annat sätt markera att sådan information finns. Åklagaren får möjlighet att ta en inledande kontakt med förvaltaren så att informationen inte blir okänd för åklagaren.

Till skillnad mot mängdärendena framstår behovet som mer tydligt när det gäller många av projektärenden och i än högre grad beträffande de särskilt krävande ärendena. Är det fråga om en mer omfattande tillgångsmassa och allvarligare brottsmisstankar framstår en tidig dialog som absolut nödvändig. Risken att egendom – liksom gäldenären - ”försvinner” kan vara så påtaglig att såväl reella som personella tvångsmedel kan vara påkallade. En förutsättning för att ett tvångsmedel ska få den avsedda effekten är normalt att den kan genomföras i ett tidigt skede av en brottsutredning.

Det kan i vissa fall vara svårt för den åklagare som får en anmälan från en konkursförvaltare att inse att det brådskar med utredningsåtgärder, om inte anmälan är tydlig i det avseendet. Även om så är fallet kan det vara svårt att utan någon förvarning snabbt få fram de utredningsresurser som kan behövas för att genomföra de nödvändiga åtgärderna. Bruket av tvångsmedel kräver som exempel alltid mycket personal. Konkursförvaltaren bör därför alltid i ett fall då han eller hon bedömer att åklagaren kan behöva tillgripa tvångsmedel ta en kontakt i förhand för att förvarna om den kommande anmälan. Förvaltaren kan då alltid vända sig till någon av de kontaktåklagare som finns upptagna på Ekobrottsmyndighetens webbplats. Kontaktåklagaren kan då se till att myndigheten vidtar de åtgärder som behövs för att anmälan ska kunna hanteras så snabbt och effektivt som möjligt när den sedan kommer in till myndigheten.

Den situation som nyss beskrivits pekar på behovet av initiala kontakter från förvaltarens sida, men det finns också situationer där åklagaren bör ta initiativ till en kontakt med konkursförvaltaren. Åklagarna borde oftare än i dag kunna använda sig av den sekretessbrytande bestämmelsen i 35 kap. 9 § OSL, vars innehåll beskrivits ovan. Som framhålls där kan det finnas många uppgifter som kommer fram under en förundersökning som kan vara av betydelse för konkursutredningen som uppgifter om tillgångar, bulvanförhållanden och liknande omständigheter. Åklagaren måste dock alltid göra en sedvanlig sekretessprövning och vid ett utlämnande alltid också överväga om det är nödvändigt att uppställa ett förbehåll som inskränker förvaltarens rätt att utnyttja uppgifterna.

Ytterligare en situation där initiativet bör komma från åklagaren är följande. Han eller hon kan komma fram till att det krävs tvångsmedel av olika slag – företrädesvis husrannsakan och beslag - i ärenden där förvaltaren inte sett något sådant behov. Det kan bero på att förundersökningen tillförts uppgifter som förvaltaren inte känner till. Det kan också vara fråga om en härva av konkurser med målvakter där det endast är åklagaren som har hela bilden klar för sig. Inför ett tillslag i ett sådant ärende bör åklagaren alltid överväga en kontakt med berörd konkursförvaltare så att någon viktig information inte går till spillo. En sådan kontakt måste naturligtvis alltid föregås av en sedvanlig sekretessprövning från åklagarens sida. Som framgått av sekretessavsnittet ovan är åklagarens möjligheter att lämna ut uppgifter som skyddas av sekretess enligt 18 kap. 1 OSL begränsade, men att det kan finnas ett utrymme för att använda den sekretessbrytande regeln i 10 kap. 2 § OSL, dvs. att utlämnandet är nödvändigt för att åklagaren ska kunna fullgöra sin verksamhet. Så borde situation ofta kunna te sig i vart fall då uppgifter lämnas till den konkursförvaltare som gjort den brottsanmälan som förundersökningen har sin grund i.

7.6 Åklagarnas beslut och återkoppling

I åklagarväsendets ärendehanteringssystem Cåbra (Centralt stöd för åklagarväsendets brottmålshantering) finns ett antal färdiga formuleringar för avskrivningsbeslut som åklagarna normalt ska använda. Någon motiveringsskyldighet därutöver finns inte för åklagarna. Formuleringarna är standardiserade och kortfattade. Som belysande exempel kan följande lämnas.

Förundersökningen läggs ned

Det finns inte längre anledning att fullfölja förundersökningen. På det utredningsmaterial som nu föreligger går det inte att bevisa att den eller de som varit misstänkta har gjort sig skyldiga till brott. Ytterligare utredning kan inte antas förändra bevisläget på ett avgörande sätt.

Som framgår är beslutet allmänt hållet och ger inga konkreta besked om varför just detta ärende inte gått att driva vidare. Att det finns färdiga beslutsmallar att tillgå för åklagarna i Cåbra utesluter inte att man i enskilda fall lämnar mer utförligt motiverade beslut. Men det finns inget stöd för att ålägga åklagarna en utvidgad motiveringsskyldighet i förhållande till konkursförvaltarna. Vad som däremot kan göras – och också görs inom Ekobrottsmyndigheten - är att peka på behovet och rekommendera att åklagarna på ett tydligare sätt förklarar varför en förundersökning inte har inletts eller lagts ned, som inledningsvis beskrivits i avsnitt 5 kan det finnas en rad olika skäl till ett sådant beslut.

Förklaringen kan lämnas i ett skriftligt beslut. Men ett alternativ som i många fall kan vara att föredra är att åklagaren innan han eller hon skriver av ett ärende som anmälts av en konkursförvaltare tar kontakt med denne och talar om varför det inte går att driva ärendet vidare. Metoderna kan naturligtvis med fördel kombineras. Åklagaren kan vid ett samtal också förvissa sig om att förvaltaren inte har tillgång till ytterligare information som kan ha betydelse för bedömningen av ärendet. Kommer ett sådant samtal till stånd torde normalt eventuella oklarheter kunna klaras upp och förvaltaren åtminstone få en förklaring till varför åklagaren inte anser det möjligt att driva just detta ärende vidare och det efterföljande beslutet behöver inte gå utöver de angivna beslutsmallarna. De flesta projektärenden och så gott som alla särskilt krävande ärenden torde kräva en mer utförlig förklaring från åklagarens sida än vad de standardiserade mallarna kan ge

I föregående avsnitt har framhållits hur viktigt det är med en dialog mellan åklagaren och konkursförvaltaren i vart fall i ärenden av större omfattning. Behovet av en av tidig kontakt har då särskilt lyfts fram. Om en sådan tidig kontakt etableras tycks den också leva vidare under förundersökningens gång som ett naturligt inslag i utredningen. Med en sådan fortlöpande dialog borde frågan om återkoppling från åklagarens sida inte vara något problem. Väcks åtal brukar förvaltaren normalt få någon roll vid huvudförhandlingen och en åklagare skulle knappast lägga ned en sådan förundersökning utan att stämna av detta med förvaltaren.

Det kan därför konstateras att en fortlöpande dialog mellan åklagaren och konkursförvaltaren i de flesta fall medför att behovet av ett mer motiverat beslut blir mindre. Förvaltaren borde få en så god bild av hur förundersökningen har fortskridit att han eller hon inte blir överraskad av åklagarens beslut oavsett vilket det är och därför har större förståelse för utgången.

Om samarbetet när det gäller projektärenden och särskilt krävande ärenden utvecklas på det sätt som förordats ovan torde dialogen mellan åklagaren och konkursförvaltaren medföra att återkopplingen blir ett naturligt inslag arbetet. På det sättet borde frågan kunna lösas på ett för båda parter tillfredsställande sätt.

När det gäller mängdärendena torde det bara vara i undantagsfall som en fortlöpande dialog mellan åklagare och konkursförvaltare kan vara motiverad. Det gör att frågan om återkoppling inte kan lösas på samma sätt som beträffande de övriga ärendena. Samtidigt kan konstateras att behovet av mer utförliga beslutsmotiveringar i de mindre komplicerade mängdärendena inte alls är lika stort som beträffande de mer komplicerade ärendena.

Frågan om underrättelser till konkursförvaltarna tas upp i de riktlinjer för hanteringen av underrättelser från konkursförvaltare som Ekobrottsmyndigheten lagt fast (bilaga 2).

7.7 Konkursförvaltaren som expert i brottsutredningarna

Varje yrkeskår har sina starka sidor och sina begränsningar. Åklagarkåren har en mycket hög kompetens när det gäller straffrättsliga och processrättsliga frågor. Däremot har åklagarna oftast inte tid att följa rättsutvecklingen på andra områden som t.ex. civilrätt, associationsrätt och obeståndsrätt fullt ut. De kan därför ha svårt att analysera komplicerade rättsliga förhållanden inom dessa områden. Framför allt bland konkursförvaltarna finns den specialistkunskap inom dessa områden som i vissa särskilt komplicerade brottsutredningar säkerligen skulle kunna bidra till att utredningarna inriktades och genomfördes på ett bättre sätt än om åklagaren på egen hand står för alla bedömningar. Som läget är nu uppträder dessa specialister nästan alltid som försvarets vittnen och åklagarna har ofta svårt att bemöta deras påståenden.

Ekobrottsmyndigheten har visserligen egna specialister med hög kompetens men erfarenheten tycks visa att de i mycket komplicerade utredningar kan "väga lätt" i förhållande till utomstående experter.

Den utomstående specialistens kunskaper skulle inte bara kunna användas under förundersökningen, utan han eller hon skulle också kunna biträda åklagaren vid huvudförhandlingen eller åberopas av åklagaren som "sakkunnigt" vittne.

Biträde till åklagaren av det slag som nu beskrivits kostar pengar. De personer som bör komma ifråga måste tillhöra de främsta inom sitt område. De vet sitt värde och bestämmer sitt arvode därefter. Men om man genom deras medverkan kan förbättra kvaliteten i de allra mest komplicerade utredningarna torde arvodet mer än väl kompenseras av de besparingar som görs när det gäller kostnaderna i övrigt.

Det kan röra sig om några få profilmål per år inom myndigheten där behovet av sådan expertmedverkan som nu beskrivits aktualiseras. Det innebär att kostnaden inte behöver bli särskilt stor och den bör naturligtvis sättas i relation till de totala kostnaderna i ett profilmål där enbart försvararkostnaderna kan uppgå till miljontals kronor. En kvalificerad expert som stöd åt åklagaren under brottmålsprocessen skulle till och med kunna bidra till att kostnaderna hålls nere. Vissa frågeställningar skulle i bästa fall kunna "vaskas" bort utan att de behöver bli föremål för långdragna förhandlingar i domstolen.

Det finns ytterligare ett alternativ när det gäller att tillgodose behovet av expertmedverkan i mål om ekonomisk brottslighet, där kostnaden inte kommer att falla på Ekobrottsmyndigheten. Rätten kan förordna en sakkunnig enligt reglerna i 40 kap. rättegångsbalken. En sakkunnig har rätt till ersättning för sitt uppdrag efter vad rätten prövar som skäligt.

Det är en förutsättning för anlitan av domstolssakkunnig att detta är nödvändigt för prövningen av en fråga som kräver särskild fackkunskap. Med särskild fackkunskap avses sådan kunskap som endast specialister eller experter har, dvs. en kunskap som gemene man inte har. En konkursförvaltare kan i många fall rörande ekonomisk brottslighet inneha den särskilda kunskap som ett sakkunniguppdrag kräver.

Åklagaren har rätt att påkalla att domstolssakkunnig utses redan innan åtal i målet väckts. Det förekommer dock mycket sällan att åklagaren begär att domstolen ska förordna en sakkunnig i mål om ekonomisk brottslighet. Att behovet skulle vara så begränsat framstår inte som särskilt sannolikt. Troligen förhåller det sig så att åklagarna inte har någon vana att utnyttja

sakkunniga och kan därför förbise möjligheten. Naturligtvis är det också så att det bara är ett begränsat antal mål om ekonomisk brottslighet där det är motiverat med en domstolssakkunnig.

Ekobrottsmyndigheten har – liksom andra myndigheter – en begränsad budget där utrymmet för kostnader utöver de vanliga är litet. Inom myndigheten har det dock inletts en diskussion om medverkan av externa experter i brottsutredningarna, men diskussionen är ännu i sin linda och någon strategi eller några riktlinjer för hur utomstående experter skulle kunna användas i utredningarna har ännu inte tagits fram.

Som avslutning på detta avsnitt bör också följande framhållas. I de fall konkursförvaltaren gjort en brottsanmälan och samverkan med åklagaren utvecklas på det sätt som förordas i denna promemoria kan den särskilda kompetens som en konkursförvaltare besitter tillföras förundersökningen på ett enkelt sätt.

7.8 Hot mot konkursförvaltare

I avsnitt 6.3 Brottsförvar etc. har framhållits att det kan befaras att personer som inte är främmande för att använda våld eller hot i allt större utsträckning kan komma att dras in i den konkursrelaterade brottsligheten. Det utrymme som finns för åklagare och polis att lämna upplysningar om en gäldenärs tidigare brottslighet har beskrivits i sekretessavsnittet. I det följande behandlas frågan om vilka kontaktvägar som finns i de fall en konkursförvaltare utsätts för ett direkt eller indirekt hot i samband med en konkurs.

Är det fråga om en akut hotsituation är naturligtvis det alternativ som gäller att påkalla polisiär hjälp via det allmänna nödnumret 112.

När det gäller hot som inte är direkta utan mer subtila, vilket ofta kan göra dem minst lika skrämmande och farliga torde nödnumret inte vara det bästa alternativet. I dessa fall nås Polisen lämpligen genom sitt generella kontaktnummer 114 14 och där kan exempelvis en polisanmälan upprättas. En polisanmälan är en förutsättning för att Polisen ska utreda det inträffade och i de fall Polisen anser det påkallat, bidra med olika former av skydd.

Framförs hotet inom ramen för en förundersökning där förvaltaren gjort brottsanmälan framstår det som naturligt att förvaltaren vänder sig till en polis som medverkar i förundersökningen eller till åklagaren. Detta gäller i allt fall under kontorstid. Om det etablerats en dialog mellan konkursförvaltaren och åklagaren som förordas i tidigare avsnitt borde alternativt vara särskilt attraktivt för konkursförvaltaren.

Ett alternativ som alltid är gångbart i en situation som den nu beskrivna är att via nödnumret 112 be att få bli kopplad till LKC (länskommunikationscentralen) och där redogöra för det inträffade. Via LKC kan sedan kontakt etableras med en av polisens lokala personsäkerhetsenheter, vilken kan, efter att enheten gjort en bedömning av hotets karaktär, vidta olika skyddsåtgärder.

Mall/checklista för underrättelse om misstanke om brott enligt 7 kap 16 § konkurslagen

1. Underrättelse om misstanke om brott

Underrättelsen om misstanke om brott ska ske i en särskild anmälan till åklagare. Konkursförvaltare är skyldig att omedelbart underrätta åklagare om brott då gäldenären **kan misstänkas** för brott mot borgenär eller om talan om näringsförbud kan aktualiseras. Underrättelse ska även ske omedelbart då gäldenären **kan misstänkas** för något annat brott av inte ringa beskaffenhet som har samband med näringsverksamhet som gäldenären bedrivit. I underrättelsen ska grunden för misstanke anges.

2. Formella uppgifter

Dessa uppgifter krävs enbart i de fall där hänvisning inte kan ske till konkursbouppteckning.

Konkursgäldenär

Utdelningsadress, postnummer och ort	Person- eller organisationsnummer

Ställföreträdare

Efternamn och samtliga förnamn (tilltalsnamnet markerat)	Personnummer
Utdelningsadress, postnummer och ort	Kända telefonnummer (inkl. riktnr)

Konkurssökande

Efternamn, förnamn	Kända telefonnummer (inkl. riktnr)
Utdelningsadress, postnummer och ort	

Konkursdomstol	Konkursens diarienummer
Konkursförvaltare	Dag för konkursbeslut
Tillsynsmyndighet	

3. Misstanke om brott

Misstänkt

Efternamn och förnamn	Personnummer
Utdelningsadress, postnummer och ort	Telefonnummer (inkl. riktnr)
Ställning hos konkursgäldenären vid tidpunkten för brottet	

Brott

--

Näringsförbud

--

Övrigt

--

Förklaringar för ifyllande av mallen för underrättelsen om misstanke om brott enligt 7 kap 16 § konkurslagen

1. Konkursförvaltaren är skyldig att omedelbart underrätta åklagaren då gäldenären kan misstänkas för brott mot borgenär eller talan om näringsförbud kan aktualiseras. Detta gäller också om gäldenären kan misstänkas för annat brott av inte ringa beskaffenhet som har samband med näringsverksamhet som gäldenären bedrivit. I underrättelsen ska anges grunden för misstanken.

Konkursförvaltaren kan ofta i konkursens inledningsskede ha många brådskande uppgifter och det kan också vara viktigt att förvaltaren i det skedet kan etablera ett gott samarbete med konkursgäldenären. Sedan boets egendom omhändertagits eller säkrats på annat sätt finns sällan skäl att avvakta med efterforskande av brottsmisstankar. Detta arbete bör ske parallellt med den fortsatta konkursutredningen. Ett sådant tidigt arbete, gör att det går snabbare att få fram ett komplett underlag för underrättelsen.

I mer komplicerade ärendena är ofta en tidig underrättelse nödvändig för framgång i brottsutredningen. I dessa fall bör underrättelsen ofta ske redan i inledningen av konkursförfarandet. I ärendena där underrättelsen enbart tar upp enklare former av bokföringsbrott är en tidig underrättelse inte lika angelägen.

Underrättelsen om misstanke om brott ska ske i en särskild handling till åklagare.

2. I underrättelsen behöver inte de formella uppgifterna ingå om de redan finns i bifogad konkursbouppteckning.

Revisor

Om kontakt tagits med revisor för gäldenären så bör i underrättelsen framgå om denne känner till något om gäldenärens bokföring och var räkenskapsinformation kan finnas.

Redovisningsbyrå

Det är viktigt att det klart framgår om konkursförvaltaren haft kontakt med den som fått i uppdrag att upprätta bokföringen åt gäldenären (bokföringsmedhjälpare). Om sådan kontakt tagits bör i underrättelsen anges namn, adress, telefon och e-postadress på bokföringsmedhjälparen. Vidare bör framgå om denne utfört någon bokföring och om räkenskapsinformation omhändertagits. I 7 kap 12 § konkurslagen framgår att den som på uppdrag av gäldenären har upprättat räkenskapsmaterial – numera räkenskapsinformation – rörande gäldenärens bo är skyldig att lämna ut materialet till förvaltaren i gäldenärens konkurs.

Räkenskapsinformation

Den räkenskapsinformation som konkursförvaltaren omhändertagit ska förtecknas i konkursbouppteckningen. Normalt så räcker det därför med att konkursuppteckningen bifogas underrättelsen. Det finns dock fall där ytterligare räkenskapsinformation omhändertagits efter att konkursbouppteckningen färdigställts. I dessa fall är det lämpligt att förteckna den ytterligare räkenskapsinformationen som anträffats i underrättelsen om misstanke om brott.

Förteckning över räkenskapsinformation ska också, då automatisk databehandling använts i bokföringssystemet, innefatta uppgift om behandlingshistorik och systemdokumentation. Detta gäller också då kassaregister använts i verksamheten. Om räkenskapsinformationen inte förvaras på förvaltarbyrån bör det anges var den finns.

3. Konkursförvaltaren är alltid skyldig att utföra en viss grundutredning för att efterforska brottsmisstankar. Denna kan dock vanligen begränsas i konkurser av mindre omfattning. I dessa är den vanliga brottsmisstanken ett bokföringsbrott av enklare slag. Utredningen kan då ofta begränsas till att förvaltaren konstaterar omfattningen av bokföringsbrottet. I konkurser av mer omfattande slag där det kan vara fråga om att egendom av mer betydande värde undandragits borgenärerna så kan en fördjupad efterforskning av brottsmisstankar vara nödvändig. Det kan i dessa fall vara lämpligt med en tidig underrättelse till åklagare som kan bidra till ett informationsutbyte mellan förvaltaren och åklagaren om hur man på bästa sätt ska kunna återföra den egendom som undandragits. Underrättelsen bör föregås av en telefonkontakt med någon av Ekobrottsmyndighetens kontaktsåklagare som finns angivna på <http://www.ekobrottsmyndigheten.se>

Brottet ska beskrivas med angivande av rubricering, tid eller period för brottet och brottsrekvisit. Finns flera misstänkta ska det framgå på vilket sätt var och en medverkat till brottet. Om det i anmälan påstås att det finns en faktisk företrädare, alltså att annan person än den registrerade företrädaren är den som drivit företaget, så ska skälen för denna bedömning anges. Bevisning ska anges och om det är fråga om falska, osanna eller bristfälliga fakturor ska kopior på dessa bifogas. Detta gäller även deklARATIONER och andra handlingar som har betydelse för bedömningen av angivet brott. Är det ett mycket omfattande material kan lämpligen uppgifter lämnas på t.ex. antal fakturor och fakturornas totala belopp samt att några typfall kopieras och bifogas anmälan. Då ett bokföringsbrott består i underlåtenhet att bokföra affärshändelser och bevara räkenskapsinformation ska i huvudsak anges omfattningen av de affärshändelser som inte bokförts, exempelvis genom kontoutdrag som visar rörelser på bankkonto. Uppgifter om bankkonton är ofta också nödvändiga för att upptäcka annan bakomliggande brottslighet. De muntliga förklaringar som gäldenären lämnar till brottsmisstankarna bör anges. Detta är viktigt eftersom gäldenären i vissa fall sent, till och med under en huvudförhandling, kan lämna nya förklaringar till brottsmisstanken. Då dessa nya uppgifter ska prövas så är de uppgifter som gäldenären lämnat direkt under konkursutredningen ofta viktiga för att bedöma vilken tilltro man ska sätta till de nya uppgifterna. I de fall konkursförvaltaren har tillgång till en revisorspromemoria som har samband med brottsmisstanken bör kopia på denna bifogas.

4. Då talan om näringsförbud kan aktualiseras ska de närmare omständigheterna för en sådan talan anges. Här kan också anges uppgifter om gäldenärens tidigare konkurser som kan ha betydelse vid bedömningen.
5. Här anges samband med andra konkurser eller annan brottslighet. Vidare bör anges om gäldenären är föremål för en skatterevision. Har Skatteverket gjort anmälan om brott bör detta anges. Finns risk för preskription ska det tydligt anges.

Ekobrottsmyndighetens riktlinjer

Underrättelse till konkursförvaltare som gjort en
underrättelse enligt 7 kap 16 § konkurslagen
EBMR 2011:1

Augusti 2011

Vice överåklagaren Bengt Lindholm

EKOBROTTSMYNDIGHETENS RIKTLINJER

EBMR 2011:1

Beslutade den 29 augusti 2011

Underrättelse till konkursförvaltare som gjort en underrättelse enligt 7 kap 16 § konkurslagen.

Inledning

Konkursförvaltare är skyldiga, enligt 7 kap 16 § konkurslagen, att underrätta åklagare om gäldenären kan misstänkas för brott mot borgenär eller om talan om näringsförbud kan aktualiseras. Underrättelse ska även ske då gäldenären kan misstänkas för något annat brott av intetslag beskaffenhet som har samband med näringsverksamhet som gäldenären bedrivit.

Genom arbetet i RUBICON, Rutiner, brottsutredningar i konkurs, har en modell för hanteringen av konkursrelaterad brottslighet lagts fast. En av punkterna i det arbetet har varit att konkursförvaltare som gjort en underrättelse enligt 7 kap 16 § konkurslagen ska underrättas om utgången av ärendet.

I dessa riktlinjer anges i vilka fall åklagare ska underrätta konkursförvaltaren om utgången av ärendet. Vidare anges även vissa andra fall där kontakt bör tas med konkursförvaltaren eller där information bör lämnas till denne.

Underrättelse till konkursförvaltare ska ske i följande fall

Åklagare ska underrätta konkursförvaltare då följande beslut fattats:

- att inte inleda en förundersökning
- att lägga ned en förundersökning
- att inte väcka åtal.

Underrättelse ska ske med utnyttjande av underrättelserutinen i Cåbra¹.

I de fall åtal väckts ska kopia på domen skickas till konkursförvaltaren. Då ett strafföreläggande utfärdats ska konkursförvaltare få en kopia på det godkända strafföreläggandet.

Domar och strafföreläggande kan skickas som PDF-filer via e-post.

Rekommendation

I följande fall bör en kontakt tas med konkursförvaltaren eller information lämnas till denne.

I mer omfattande projektärenden och särskilt krävande ärenden bör åklagare överväga om det i inledningen av förundersökningen finns skäl att ta kontakt med konkursförvaltare för att få ytterligare information. Åklagare som avser att lägga ned en förundersökning i mer omfat-

---

¹ Underrättelsen ska innehålla information om konkursgäldenären; då det är juridisk person ska firma och organisationsnummer anges.

tande projektärenden och särskilt krävande ärenden bör som huvudregel ta kontakt, lämpligen per telefon, med konkursförvaltaren för att få eventuellt tillkommande information i ärendet samt för att informera om avsikten att lägga ned förundersökningen.

I de fall åtal väckts och konkursförvaltare ska höras vid huvudförhandlingen bör en kopia på ansökan om stämning skickas till konkursförvaltaren. I mer omfattande projektärenden och särskilt krävande ärenden bör också en kopia på ansökan om stämning skickas till konkursförvaltaren.

När direktiv ges i projektärenden och särskilt krävande ärenden om att spåra tillgångar bör i direktiven ingå att kontakt ska tas med konkursförvaltare för att informera om åtgärden och eventuellt få ytterligare information i ärendet. I de fall då tillgångar spårats bör åklagare kontakta konkursförvaltaren för att samordna arbetet i förundersökning med konkursförvaltarens arbete med återvinning av tillgångar. Åklagare bör också överväga om en kontakt ska ske med konkursförvaltaren inför ett kommande tillslag. Sedvanlig sekretessprövning ska ske.

Då det i en pågående förundersökning framkommer att näringsidkare som är föremål för utredning gått i konkurs bör, om inte sekretess hindrar detta, konkursförvaltaren underrättas om den pågående förundersökningen.

Kontaktåklagare - RUBICON

Vid varje verksamhetsort vid Ekobrottsmyndigheten ska finnas två kontaktåklagare varav en kan vara mängdåklagaren. Vid behov kan även ytterligare kontaktåklagare utses och även då utanför verksamhetsorterna Stockholm, Göteborg och Malmö. Kontaktåklagaren ska vara konkursförvaltarens ”kontaktpunkt” vid Ekobrottsmyndigheten och ha ett lokalt övergripande ansvar för RUBICON frågorna. Kontaktåklagarna utses av den chefsåklagare som är ordförande i operativa ledningsgruppen. Denne ska även ansvara för att uppgifterna om kontaktåklagare fortlöpande uppdateras på Ekobrottsmyndighetens webbsida.

Eva Håkansson Fröjelin

Bengt Lindholm